

Vznik a další vývoj Okresního soudu ve Zlíně

David Kolumber

Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity

Kontaktní e-mail: David.Kolumber@law.muni.cz

The Establishment and Subsequent Development of the District Court in Zlín

Abstract:

The paper examines the establishment and development of the District Court in Zlín (current Czechia) during the transition from the 19th to the 20th century. The study delves into the concerted efforts to establish a judicial presence in Zlín since 1877, culminating in the court's activation in 1923, despite geographical and infrastructural challenges. The role of Tomáš Garrigue Masaryk and local civic representatives in overcoming these obstacles is highlighted, demonstrating the intersection of legal reform and civic activism. The analysis employed a rigorous methodological framework, using quantitative and qualitative analyses of primary documents, including archival materials from the District Court of Zlín, to elucidate the strategic manoeuvres and political advocacy that characterised the court's establishment. By situating the development of Zlín's judiciary within the larger context of local transformations in the early 20th century, the paper contributes novel insights into the dynamics of legal modernisation, the role of the judiciary in shaping regional identity and self-governance, and the reciprocal relationship between central and local entities in the realm of legal and administrative reform. The study also underscores the adaptability of national legal reforms to the specificities of Zlín's socio-economic context. It highlights the impact of industrial expansion, particularly the influence of the Bata Company, on local governance and judicial functions. Overall, the paper represents a scholarly contribution to the historiography of Czechoslovak legal history, offering a nuanced understanding of the complexities involved in judicial modernisation and the pivotal role of civic engagement and national figures in this process.

Keywords: Tomáš Garrigue Masaryk; Austro-Hungarian Empire; Czechoslovakia; legal history; modern judiciary; judiciary history; judicial map; District Court in Zlín; Zlín; Gottwaldov; Bata Corporation; Legal Reform

Klíčová slova: Tomáš Garrigue Masaryk; Rakousko-Uhersko; Československo; právní dějiny; moderní soudnictví; dějiny soudnictví; justiční mapa; Okresní soud ve Zlíně; Zlín; Gottwaldov; koncern Baťa; právní reformy

DOI: 10.14712/2464689X.2025.4

Financování: Článek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu MUNI/A/1215/2022 „Proměny českého soudnictví ve dvacátém století“ podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytl MŠMT v roce 2023.

Úvod

V rámci rozvoje právního státu a soudnictví je klíčové zkoumat historické kontexty, které ovlivnily formování soudních institucí v různých regionech.¹ Situace ve Zlíně na přelomu 19. a 20. století poskytuje unikátní příležitost prozkoumat dynamiku mezi místními iniciativami a centrální státní mocí v procesu zřizování nových justičních orgánů. Tento článek se zaměřuje na období prvních pokusů o zřízení okresního soudu ve Zlíně v roce 1877. Zároveň sleduje politické, ekonomické a sociální vlivy, které rámovaly tyto snahy. Studie zkoumá roli jednotlivých aktérů, zejména říšského poslance a pozdějšího prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka, jemuž zásluhy o vznik soudu neupíraly ani zdroje z doby komunistické totality.²

Cílem příspěvku je popsat a vysvětlit význam Okresního soudu ve Zlíně a zmapovat historii soudnictví v tomto východomoravském městě s těžištěm v období let 1923 až 1990, přičemž není opomenut ani výklad o organizaci soudní soustavy. Pomyslnou konstantou velké části tohoto období je otázka jeho důstojného a vhodného sídla. Konkrétně

¹ K utváření moderního soudnictví zejména (chronologicky) ŠOLLE, V. Vývoj soudních skartací a vytváření soudních archivních fondů. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*, 1957, roč. 7, č. 1, s. 213–242; ŠOLLE, V. Civilní soudnictví předbřeznové v českých zemích. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*, 1962, roč. 10, č. 1, s. 111–145; ŠOLLE, V. Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*, 1962, roč. 12, č. 1, s. 87–142; ŠOLLE, V. Organizační vývoj našeho lidového soudnictví. *Archivní časopis*, 1962, roč. 12, č. 2, s. 75–93; ŠOLLE, V. Archivy a skartace u justičních složek a prokuratury. *Archivní časopis*, 1963, roč. 13, č. 4, s. 204–223; ŠOLLE, V. Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1968, roč. 18, č. 1, s. 86–141; ŠOLLE, V. Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích: část druhá. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1971, roč. 21, č. 1, s. 93–170; ŠOLLE, V. Organizační vývoj našeho soudnictví ve světle legislativy posledního desetiletí. *Archivní časopis*, 1972, roč. 22, č. 2, s. 61–73; ŠOLLE, V. Organizační vývoj našeho soudnictví ve světle legislativy posledního desetiletí – II. část. *Archivní časopis*, 1972, roč. 22, č. 3, s. 123–143; ŠOLLE, V. Podíl revolučního roku 1848 na zrodu buržoazní justice v Rakousku. *Právněhistorické studie*, 1992, roč. 32 č. 1, s. 135–142; ADAMOVÁ, K. a kol. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, 231 s.; FLODROVÁ, M. – LEŽATKA, A. *Justiční palác v Brně: 1908–2008*. Brno: Krajský soud v Brně, 2008, 71 s.; LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 319 s.; PRINC, M. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848–1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 329 s.; SCHELLE, K. – BÍLÝ, J. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 506 s.

² ŠTROBLÍK, V. ONV Gottwaldov. *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*, 1985, roč. 7, s. 40.

se studie zaměřuje na proces vedoucí k založení a rozvoji soudnictví ve Zlíně, na klíčové osobnosti a události, které tento vývoj ovlivnily, a na dopad těchto změn na místní komunitu. Výzkum se snaží propojovat obecný právní kontext a souvislosti ze zlínského regionu, což umožňuje prozkoumat problematiku z různých úhlů pohledu.³ Studie odhaluje prostřednictvím detailní analýzy archivních materiálů,⁴ obsahové analýzy legislativy a dobového tisku komplexní procesy vedoucí ke zřízení zlínského soudního okresu. Případ Zlína slouží nejen jako příklad specifického vývoje soudnictví v jednom městě, ale také jako zrcadlo širších právních, politických a společenských změn na Moravě a v celé monarchii, resp. republice. Pomocí detailní analýzy primárních a sekundárních zdrojů studie ukazuje, jak byly celostátní tendence projektovány v unikátních podmínkách města, což přináší nový pohled na vztah mezi průmyslovým rozvojem, místní správou a soudnictvím. V neposlední řadě tato studie klade zvláštní důraz na roli, kterou soudnictví hrálo v procesu utváření místní identity a samosprávy. Porozumění zkoumanému tématu přispívá k hlubšímu pochopení dynamiky právních a správních systémů na území nynější České republiky a poskytuje vhled do tvorby soudních okresů v éře relativně konsolidované ústavnosti přelomu monarchie a samostatného československého státu.

1. Konstituování moderního soudnictví na Moravě a ve Slezsku

Základy moderního soudnictví byly položeny v polovině devatenáctého století,⁵ co je velmi podrobně analyzováno zejména v kontextu Čech.⁶ Budování moderní justiční soustavy (do níž nejsou pro potřeby této studie uvažována rozličná vrcholná a specifická tělesa⁷) souviselo s činností soudních uvozovacích komisí. Ty měly zajistit, aby soudní okresy měly obvod asi pět čtverečních mil, neštěpily katastrální obce a farnosti, respektovaly

³ DE VRIES, J. Playing with Scales: The Global and the Micro, the Macro and the Nano. *Past & Present*, 2019, roč. 242, č. 14, s. 28–30.

⁴ Těžišťem byl archivní výzkum v SOKA Zlín, jenž probíhal od října 2020 do července 2022 ve fondech Archiv města Zlína (AMZ), Baťa a Okresní soud ve Zlíně. Z analýzy dostupných materiálů vyplynulo, že absentují rozsáhlé archiválie (správní deník, osobní spisy). To vedlo k závěru, že by tyto materiály mohly být na Okresním soudu ve Zlíně (spisovna Okresního soudu ve Zlíně; dále jen „SOKS Zlín“). Přístup k nim umožnila vstřícnost tehdejšího předsedy soudu, Mgr. Petra Hanáčka, jehož ochota v procesu zpřístupnění relevantních zdrojů si zasluhuje poděkování. Z nalezených listin vyplývá, že mezery pravděpodobně vznikly zaplňováním spisů mezi institucemi a opětovným používáním starších listin, což byla cesta úspory papíru (zejména v letech 1945 až 1990).

⁵ SCHELLE, K. Soudnictví v období habsburské monarchie (1848–1918). In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin. XIV. Svazek: Soudnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 123–141.

⁶ Zejména ROUBÍK, F. Ke vzniku správního rozdělení Čech v r. 1850. *Sborník archivu Ministerstva vnitra Republiky československé*, 1938, roč. 11, s. 63–172; PEŠÁK, V. *Justiční archiválie, Svazek I: Archiválie patrimoniálních a okresních soudů v Čechách*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, 1947, s. 22–43; ŠOLLE, *Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích*, s. 86–141.

⁷ Na vrcholné úrovni Nejvyšší soudní a kasační dvůr, Státní soudní dvůr, Říšský soud, Správní dvůr a později Ústavní soud, Volební soud, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Státní soud, dále speciální soudy (horní soudy, konzulární soudy, obchodní soudy, bagatelní soudy pro obchodní věci, soud nejvyššího maršálka, soudy řádu německých rytířů, labské plavební soudy, důchodkové soudy, patentní soudy, vojenské soudy, živnostenské soudy; lidové soudy pro trestání válečné licho, lidové soudy cenové, soudnictví ve věcech mládeže dle zákona a pracovní soudy) a rozhodčí soudy (horních a bratrských pokladen; nemocenských pokladen; dělnických úřadoven; honební; burzovní; veřejných skladišť; při obchodních a živnostenských komorách; rozhodčí soudy dělnické pro spory o vypuzení z práce).

hranice bývalých dominií, komunikační a spádové poměry a hustotu a etnické složení obyvatelstva. Zohledněna měla být také okolnost zajištění vhodného sídla. Šetření na Moravě a ve Slezsku probíhala do jara 1849, avšak původní požadavky mohly být splněny jen částečně. Optimální velikost nespĺňovala ani polovina soudních okresů, které měly rozlohu od 1 do 9,5 čtverečních mil. Velmi malé okresy vznikly převážně ve Slezsku, naopak na Moravě nebyly výjimečné okresy o velikosti osmi čtverečních mil. Do vytváření soudní mapy se promítaly různé žádosti a stížnosti, které často měly za následek upřednostnění menší obce jako sídla nového soudního okresu.⁸

Již na začátku června 1849 mohl na zasedání vlády za účasti císaře referovat ministr vnitra Bach, že přípravné práce jsou již mj. na Moravě a ve Slezsku dokončeny a nová justiční soustava by mohla být aktivována již v listopadu 1849.⁹ Závěry zemské soudní uvozovací komise pro Moravu a Slezsko byly předloženy císaři žádostí z 15. června 1849 a císař je schválil 26. června 1849 císařským nařízením č. 291/1848 ř. z.¹⁰ Aktivace soudů se však oddalovala. V dubnu 1850 bylo počítáno s tím, že vrchní zemské soudy zahájí činnost 1. května 1850 a ostatní soudy 1. července 1850,¹¹ kdy k zahájení činnosti celé soustavy skutečně došlo.¹²

Na Moravě a ve Slezsku (které pro organizaci justice byly pojaty společně) tak existoval jeden vrchní zemský soud (Brno) a jemu podřízených 8 zemských soudů (Brno, Olomouc, Přerov, Uherské Hradiště, Jihlava, Znojmo, Opava a Těšín), mezi které bylo rozděleno 100 soudních okresů (z toho 22 okresních soudů 1. třídy a 78 okresních soudů 2. třídy).¹³

⁸ BARTOŠ, J. et al. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Svazek I: Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848–1960*. Ostrava: Profil, 1966, s. 84.

⁹ KLETEČKA, T. (ed.). *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867: II. Abteilung: Das Ministerium Schwarzenberg: Band 1 (5. Dezember 1848 – 7. Jänner 1850)*. Wien: öbv & hpt, 2002, s. 357.

¹⁰ Císařské nařízení č. 291/1848 ř. z., kterým se schvaluje organizace soudů v korunních zemích Morava a Slezsko.

¹¹ KLETEČKA, T. – SCHMIED-KOWARZIK, A. (eds.). *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867: II. Abteilung: Das Ministerium Schwarzenberg: Band 2 (8. Jänner 1850 – 30. April 1850)*. Wien: öbv & hpt, 2005, s. 299.

¹² *Beilage-Heft zum allgemeinen Reichs-Gesetz- und Regierungsblatte für das Kaiserthum Oesterreich*, 1850, č. 21, s. 135.

¹³ Na Moravě to byly v bývalém brněnském kraji soudní okresy vnitřní Brno, horní předměstí Brna, dolní předměstí Brna, Boskovice (okresní soud 1. třídy), Vyškov (okresní soud 1. třídy), Hustopeč (Hustopeče; okresní soud 1. třídy), Mikulov (okresní soud 1. třídy), Tišnov, Blansko, Kunštát, Bučovice, Slavkov, Hodonín, Ždánice, Břeclav, Židlochovice, Klobouky, v olomouckém kraji soudní okresy Olomouc, Moravská Třebová (okresní soud 1. třídy), Šternberk (okresní soud 1. třídy), Šumperk (okresní soud 1. třídy), Zábřeh (okresní soud 1. třídy), Litovel (okresní soud 1. třídy), Svitavy, Jevíčko, Prostějov, Plumlov, Rýmařov, Dvůr, Vízmbek (Loučná nad Desnou), Staré Město, Šilperk (Štítý), Mohelnice, Uničov, Konice, Kojetín, v přerovském kraji soudní okresy Nový Jičín, Kroměříž (okresní soud 1. třídy), Hranice (okresní soud 1. třídy), Místek (okresní soud 1. třídy), Valašské Meziříčí (okresní soud 1. třídy), Fulnek, Příbor, Město Libavá, Lipník, Moravská Ostrava, Frenštát, Přerov, Bystřice pod Hostýnem, Rožnov pod Radhoštěm, v hradištském kraji soudní okresy Uherské Hradiště, Kyjov (okresní soud 1. třídy), Holešov (okresní soud 1. třídy), Uherský Brod (okresní soud 1. třídy), Uherský Ostroh, Strážnice, Zdounky, Napajedla, Valašské Klobouky, Vizovice, Vsetín, v jihlavském kraji soudní okresy Jihlava, Dačice (okresní soud 1. třídy), Nové Město na Moravě (okresní soud 1. třídy), Velké Meziříčí, Třebíč, Telč, Bystřice, Žďár, ve znojemském kraji soudní okresy Znojmo, Moravský Krumlov (okresní soud 1. třídy), Jemnice, Vranov, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Hrotovice, Jaroslavice, Ivančice, ve slezském kraji opavském

V éře neoabsolutismu,¹⁴ kdy došlo k omezení soudní nezávislosti a soudnictví bylo od správy odděleno až od druhé instance, došlo k přizpůsobení správních¹⁵ a soudních okresů a samostatné okresní soudy na Moravě a ve Slezsku měly v zásadě zaniknout (resp. se integrovat do smíšených okresních úřadů). V dubnu 1854 nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti a financí č. 103/1854 ř. z. a 104/1854 ř. z. upravila politickou a soudní organizaci Moravy a Slezska. Na Moravě bylo počítáno s existencí Zemského soudu v Brně (pod který mělo spadat 17 okresů), Krajského soudu v Olomouci (17 okresů), Krajského soudu v Novém Jičíně (13 okresů), Krajského soudu v Uherském Hradišti (12 okresů), Krajského soudu ve Znojmě (9 okresů) a Krajského soudu v Jihlavě (8 okresů),¹⁶ ve Slezsku Zemského soudu v Opavě a Krajského soudu v Těšíně (celkově 22 okresů).¹⁷ Všechny soudy podléhaly Vrchnímu zemskému soudu v Brně. K rozpuštění dosavadních okresních soudů a k aktivaci nové soustavy došlo na Moravě a ve Slezsku v dubnu 1855.¹⁸ Při krajských a zemských soudech působily institucionálně nesamostatné městské delegované okresní soudy (v Brně navíc rozdělené ještě pro civilní a trestní agendu), a proto okresní úřady v Brně, Olomouci, Novém Jičíně, Znojmě, Jihlavě, Uherském Hradišti, Opavě a Těšíně vykonávaly pouze politickou správu. V ostatních okresech okresní úřady integrovaly správní i soudní pravomoc.¹⁹

Bachova soudní reforma byla negována teprve v červnu 1868, kdy bylo zákonem č. 59/1868 ř. z. určeno, že soudní záležitosti vyřizované dosud smíšenými okresními úřady budou vykonávat napříště samostatné okresní soudy. V každém místě, kde existoval smíšený okresní úřad, měl být zřízen okresní soud, který měl v plném rozsahu převzít soudní pravomoc dosavadního okresního úřadu. Městských delegovaných okresních soudů v sídlech krajských (zemských) soudů se změna nedotkla.²⁰ Okresní soudy v obvodu Vrch-

kraji soudní okresy Opava, Frývaldov (Jeseník; okresní soud 1. třídy), Krnov (okresní soud 1. třídy), Osoblaha, Bílovec, Bruntál, Benešov, Vidnava, Javorník, Albrechtice, Vítkov, Cukmantl (Zlaté Hory), Strumeň, Odry a v těšínském kraji soudní okresy Těšín, Bílsko (okresní soud 1. třídy), Frýdek, Skočov, Jablunkov, Fryštát, Klimkovice, Bohumín – srov. bod 4 a 5 císařského nařízení č. 291/1848 ř. z., kterým se schvaluje organizace soudů v korunních zemích Morava a Slezsko.

¹⁴ BRANDT, H. H. *Verwaltung als Verfassung – Verwaltung und Verfassung?* In: BRANDT, H. H. (ed.). *Der österreichische Neoabsolutismus als Verfassungs- und Verwaltungsproblem*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2014, s. 11–30.

¹⁵ Pro období do roku 1855 platilo (srov. MACEK, J. – ŽÁČEK, V. *Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy [1605–1868]*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1958, s. 29.), že Morava byla dekretem ministra vnitra č. 355/1848 ř. z., kterým se oznamuje organizace politicko-správních úřadů pro korunní země Moravu a Slezsko, schváleným na základě Nejvyššího usnesení ze dne 4. srpna 1849, a kterým se stanoví opatření k jeho provedení, rozdělena na Brněnský kraj (12 okresních hejtmanství) a Olomoucký kraj (13 okresních hejtmanství), Slezsko bylo rozděleno na 7 okresních hejtmanství. Okresní hejtmanství byla vždy vymezena obvody několika soudních okresů.

¹⁶ Nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti a financí č. 103/1854 ř. z., týkající se politické a soudní organizace Markrabství Moravského.

¹⁷ Nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti a financí č. 104/1854 ř. z., týkající se politické a soudní organizace Vévodství Horního a Dolního Slezska.

¹⁸ Nařízení ministrů vnitra a spravedlnosti č. 46/1855 ř. z., o začátku působnosti okresních úřadů na Moravě a ve Slezsku.

¹⁹ Čl. VIII nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti a financí č. 103/1854 ř. z., týkající se politické a soudní organizace Markrabství Moravského, a čl. VII nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti a financí č. 104/1854 ř. z., týkající se politické a soudní organizace Vévodství Horního a Dolního Slezska.

²⁰ Zákon č. 59/1868 ř. z., týkající se organizace okresních soudů.

ního zemského soudu v Brně zahájily činnost již 31. srpna 1868.²¹ V tu chvíli na Moravě působil 1 zemský soud (zahrnující také 2 městské delegované okresní soudy), 5 krajských soudů (zahrnující 5 městských delegovaných okresních soudů), 76 (samostatných) okresních soudů, ve Slezsku 1 zemský soud (s městským delegovaným okresním soudem), 1 krajský soud (s městským delegovaným okresním soudem) a 22 (samostatných) okresních soudů. Nadále fungoval společný Vrchní zemský soud v Brně.²² K poslední organizační změně došlo v roce 1898, kdy zanikly městské delegované okresní soudy, které nahradily běžné okresní soudy.²³

U existujících okresních soudů nedocházelo k zásadnějším systémovým změnám a soudní mapa byla v komparaci s léty 1849/50 v zásadě totožná.²⁴ V několika desítkách případů se měnily hranice soudních okresů²⁵ a v deseti případech vznikly zcela nové soudy, co pochopitelně také ovlivnilo hranice existujících soudních okresů. Jmenovitě se jednalo o nové soudní okresy (a tedy i soudy) ve Würbenthalu (Vrbno pod Pradědem;²⁶ zřízen 1869²⁷/aktivován 1869²⁸), Jindřichově (1873²⁹/1873³⁰), Velké Bíteši (1891³¹/1892³²), pro brněnské okolí (původně městský delegovaný okresní soud; zřízen a aktivován 1892³³), Polské (Slezské) Ostravě (zřízen 1898³⁴/aktivován 1904³⁵), Bojko-

²¹ Nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1868 ř. z., v záležitosti termínu aktivace nově organizovaných okresních soudů.

²² SEMERÁD, Č. *Ústava a správa říše rakousko-uherské v soustavném přehledu*. Praha: Č. Semerád, 189?, s. 99.

²³ WALDSTÄTTEN, A. *Die Wiener Gerichtsorganisation und die Organisation der Zivilgerichtsbarkeit seit 1848/50. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2016, roč. 6, č. 2, s. 403.

²⁴ *Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Österreichs nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*. Wien: K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1915, s. 284–316.

²⁵ Srov. nařízení ministeria práv č. 4/1874 ř. z., č. 135/1881 ř. z., č. 171/1894 ř. z. a 161/1899 ř. z. pro změny ve Slezsku a nařízení ministeria práv č. 119/1869 ř. z., č. 70/1870 ř. z., č. 80/1870 ř. z., č. 89/1870 ř. z., č. 101 až 103/1870 ř. z., č. 21/1874 ř. z., č. 90/1875 ř. z., č. 123/1875 ř. z., č. 145/1875 ř. z., č. 18/1877 ř. z., č. 136/1878 ř. z., č. 137/1878 ř. z., č. 128/1879 ř. z., č. 105/1880 ř. z., č. 130/1881 ř. z., č. 156/1882 ř. z., č. 170/1883 ř. z., č. 151/1884 ř. z., č. 44/1886 ř. z., č. 26/1887 ř. z., č. 167/1888 ř. z., č. 168/1888 ř. z., č. 88/1892 ř. z., č. 176/1894 ř. z., č. 81/1895 ř. z., č. 103/1896 ř. z., č. 106/1896 ř. z., č. 163/1897 ř. z., č. 167/1897 ř. z., č. 184/1897 ř. z., č. 114/1898 ř. z., č. 115/1898 ř. z., č. 217/1898 ř. z., č. 192/1899 ř. z., č. 151/1900 ř. z., č. 164/1900 ř. z., č. 213/1902 ř. z. a č. 226/1902 ř. z. pro změny na Moravě.

²⁶ V textu je při prvním výskytu uveden původní (dobový) název, následovaný současným názvem v závorce. Pro účely jednotnosti a srozumitelnosti je poté v dalším textu používán tento současný název.

²⁷ Nařízení ministeria práv č. 71/1869 ř. z., jímž zřizuje se okresní soud ve Würbenthalu ve Slezsku.

²⁸ Nařízení ministeria práv č. 139/1869 ř. z., o nabytí účinnosti okresního soudu ve Würbenthalu ve Slezsku.

²⁹ Nařízení ministeria práv č. 13/1873 ř. z., o tom, že se zřizuje okresní soud v Jindřichově ve Slezsku.

³⁰ Nařízení ministeria práv č. 148/1873 ř. z., o tom, kdy počne úřadovati okresní soud Jindřichovský ve Slezsku.

³¹ Nařízení ministeria práv č. 71/1891 ř. z., jímž zřizuje se okresní soud ve Velké Bíteši na Moravě.

³² Nařízení ministeria práv č. 81/1892 ř. z., jímž mění se obvod okresního soudu ve Velké Bíteši na Moravě a den, kdy soud tento úřadovati počne.

³³ Nařízení ministeria práv č. 46/1892 ř. z., jímž zřizuje se městský delegovaný okresní soud pro okolí Brněnské na Moravě.

³⁴ Nařízení ministeria práv č. 216/1898 ř. z., jímž se zřizuje okresní soud v Polské Ostravě ve Slezsku.

³⁵ Nařízení ministeria práv č. 244/1903 ř. z., kdy počne úřadovati okresní soud v Polské Ostravě ve Slezsku.

vicích (1901³⁶/1905³⁷), Pohořelicích (1901³⁸/1903³⁹), Třešti (1908⁴⁰/1911⁴¹), Slavonicích (1908⁴²/1911⁴³) a Zlíně (1913⁴⁴/1923⁴⁵). Průměrně nově zřízené okresní soudy na Moravě a ve Slezsku čekaly na svou aktivaci 2 roky, 10 měsíců a 22 dnů (a to konkrétně Vrbno 105 dní, brněnské okolí 125 dní, Jindřichov 298 dní, Velká Bíteš 412 dní, Pohořelice 534 dní, Třešť a Slavonice shodně 1 097 dní, Bojkovice 1 234 dní, Polská Ostrava 1 826 dní a Zlín 3 797 dní). Právě extrémní prodleva mezi formálním zřízením a aktivací v případě Zlína je dalším důvodem pro bližší zkoumání právě tohoto soudu.

Po vzniku Československa došlo v obvodu Vrchního zemského soudu v Brně ke změnám v soudní organizaci v důsledku územních změn.⁴⁶ Vznikl Okresní soud v Hlučíně⁴⁷ (podřízený Zemskému soudu v Opavě)⁴⁸ a značně komplikovaná situace panovala v obvodu Krajského soudu v Těšíně.⁴⁹ Na konci roku 1920 bylo české oddělení Krajského soudu v Těšíně přesídleno do Nového Jičína (formálně Krajský soud Český Těšín se sídlem v Nové Jičíně).⁵⁰ Dne 1. července 1920 vzniklo v Moravské Ostravě oddělení Krajského soudu v Novém Jičíně a od 15. května 1922 byl aktivován Okresní soud v Českém Těšíně⁵¹ a Krajský soud v Moravské Ostravě,⁵² který převzal obvod tvořený z území bývalého Krajského soudu v Těšíně, pokud bylo součástí Československa, a z části území Krajského soudu v Novém Jičíně.⁵³ Současně s aktivací Krajského soudu v Moravské Ostravě bylo zrušeno dosavadní oddělení novojičínského krajského soudu v Moravské Ostravě a definitivně byl formálně zrušen také bývalý Krajský soud v Těšíně, jeho české

³⁶ Nařízení ministeria práv č. 130/1901 ř. z., jímž zřizují se Okresní soudy v Bojkovicích a Pohořelicích na Moravě.

³⁷ Nařízení ministeria práv č. 129/1904 ř. z., kdy počne úřadovati okresní soud v Bojkovicích na Moravě.

³⁸ Nařízení ministeria práv č. 130/1901 ř. z., jímž zřizují se Okresní soudy v Bojkovicích a Pohořelicích na Moravě.

³⁹ Nařízení ministeria práv č. 244/1902 ř. z., kdy počne úřadovati okresní soud v Pohořelicích na Moravě.

⁴⁰ Nařízení ministeria práv č. 86/1908 ř. z., jímž se zřizuje okresní soud v Třešti na Moravě.

⁴¹ Nařízení ministeria práv č. 18/1911 ř. z., kdy počne úřadovati okresní soud v Třešti na Moravě.

⁴² Nařízení ministeria práv č. 87/1908 ř. z., jímž se zřizuje okresní soud v Slavonicích na Moravě.

⁴³ Nařízení ministeria práv č. 19/1911 ř. z., kdy počne úřadovati okresní soud v Slavonicích na Moravě.

⁴⁴ Nařízení ministeria práv č. 81/1913 ř. z., jímž se zřizuje okresní soud ve Zlíně na Moravě.

⁴⁵ *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1923, roč. 5, č. 8, s. 131.

⁴⁶ *Deset let Československé republiky, Svazek první*. Praha: Vláda republiky Československé, 1928, s. 453–454.

⁴⁷ Úmluva Československo-Německá o přenesení soudnictví na Hlučínsku, publikovaná pod č. 253/1921 Sb.

⁴⁸ KLEPEK, O. *Archivy národních výborů Severomoravského kraje: soupis archivních fondů*. Opava: Státní archiv, 1967, s. 46.

⁴⁹ Krajský soud v Těšíně, který byl na území ovládaném Polskem, uznával nad sebou Zemský soud v Krakově a Nejvyšší soud ve Varšavě, co Československo řešilo delegací na Krajský soud v Novém Jičíně. Mezinárodní komise navrhla řešení, aby dalšími instancemi pro věci ze západního Těšínska byl Vrchní zemský soud a Nejvyšší soud v Brně, zatímco z východního Těšínska soudy v Krakově a Varšavě [srov. KALOUSEK, V. Právní postavení Těšínska za plebiscitu. In: HÁCHA, E. (ed.). *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzla*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1934, s. 253–254.].

⁵⁰ KLEPEK, *op. cit.*, s. 47.

⁵¹ Nařízení vlády republiky Československé č. 194/1921 Sb. z. a n., o zřízení nového okresního soudu v Českém Těšíně.

⁵² KLEPEK, *op. cit.*, s. 47.

⁵³ Nařízení vlády republiky Československé č. 195/1921 Sb. z. a n., o zřízení nového krajského soudu a státního zastupitelství v Moravské Ostravě.

oddělení a bývalé okresní soudy v obvodech, které připadly Polsku (Bílsko, Skočov a Stru-
meň).⁵⁴ V roce 1923 byl aktivován Okresní soud ve Zlíně. Po účinnosti zákona č. 201/1928
Sb. došlo k přejmenování zemských soudů (na krajský soud) a vrchního zemského soudu
(na vrchní soud).⁵⁵

K narušení justiční soustavy došlo v důsledku mnichovské dohody a odstoupení pohra-
ničí Německu a Polsku,⁵⁶ další změny přinesl Protektorát, kde vedle sebe existovala říšsko-
německá⁵⁷ a protektorátní soustava.⁵⁸ Soudnictví navrácené po druhé světové válce v zása-
dě do předmnichovského stavu vydrželo s drobnými změnami v zásadě až do zlidovění
justice v roce 1948.⁵⁹

2. Od prvních snah ke zřízení soudu ve Zlíně

Zlín býval sídlem patrimoniálních úřadů,⁶⁰ a proto i zde měl již po roce 1848 vzniknout
soud.⁶¹ Záměr zřídit zlínský soud mělo zmařit vadné taxování.⁶² Lze ale usuzovat, že se
nejednalo o jediný důvod. Město totiž bylo v květnu 1849 značně poškozeno ničivým
požárem.⁶³

První skutečný krok ke vzniku soudu učinil zlínský obecní výbor, jenž se jednohlasně
při svém zasedání 15. března 1877 přihlásil ke vzniku samostatného okresního soudu. Ini-
ciátorem kroku byl starosta Mikuláš Kašpárek (1839–1899). Město se zavázalo poskytnout
eráru do bezplatného desetiletého užívání vhodné místnosti a o podporu byl požádán také
místní šlechtic Leopold Haupt von Buchenrode (1827–1904).⁶⁴ Již 17. března 1877 baron
Haupt přislíbil materiální podporu tím, že po deset let bude soudu bezplatně poskytovat
10 sáhů dřeva ročně na otop.⁶⁵ Zlín získal pro svůj návrh podporu sousedních obcí, které
společně oslovily Moravský zemský sněm. Zřízení zlínského soudu bylo odůvodňováno

⁵⁴ Sdělení č. 22 393/22 (*Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1922, roč. 4, č. 5, s. 87.).

⁵⁵ Zákon č. 201/1928 Sb., o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví.

⁵⁶ Srov. zejména vyhlášky presidenta Vrchního soudu v Brně o delegaci soudů k vyřizování soudní agendy
ze dne 21. října 1938 a ze dne 29. listopadu 1938 vydané na základě opatření Stálého výboru č. 226/1938
Sb. (*Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1938, roč. 20, s. 105–106 a 132–133.).

⁵⁷ TAUCHEN, J. The Supreme Courts in the Protectorate of Bohemia and Moravia. In: VENEMA, D. (ed.).
Supreme Courts Under Nazi Occupation. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022, s. 228–231.

⁵⁸ Vládní nařízení č. 249/1940 Sb. přesunulo sídlo Krajského soudu v Jihlavě do Třebíče a provedlo změny
v obvodech soudů. Vládní nařízení č. 150/1941 Sb. změnilo obvody krajských soudů v Brně, Uherském
Hradišti, Olomouci a Moravské Ostravě, zrušilo Okresní soud ve Slezské Ostravě a zřídilo Okresní soud
pro Moravskou Ostravu-východ. V červnu 1943 zanikl v souvislosti se spojením Frýdku a Místku samo-
statný Okresní soud v Místku (vládní nařízení č. 104/1943 Sb.).

⁵⁹ KOLUMBER, D. – BEŇA, J. Cesta k první poválečné ústavě. In: SCHELLE, K. – BEŇA, J. – TAU-
CHEN, J. (eds.). *Ústava a ústavní systém socialistického Československa, část I*. Ostrava: Key Publishing,
2022, s. 90–92.

⁶⁰ DVOŘÁK, J. Panství a město na periferii: 1648–1740. In: VALŮŠEK, D. (ed.). *Dějiny města Zlína 1: Od
počátků po úsvit nové éry*. Zlín: Statutární město Zlín, 2023, s. 170; ŘEPA, M. Sociální a demografická
charakteristika Zlína v letech 1848–1914. In: VALŮŠEK (ed.), *Dějiny města Zlína 1*, s. 224–225.

⁶¹ SOKA Zlín, fond Archiv města Zlína (značka AMZ), inv. č. 503.

⁶² Zpráva výboru zemského v příčině zřízení nového okresního soudu ve Zlíně, čís. 1128 z. h. (SOKA Zlín,
AMZ, inv. č. 971/1, fol. 562–563.) – dále jen „Zpráva č. 1128 z. h.“.

⁶³ ŘEPA, op. cit., s. 229.

⁶⁴ Protokol sepsaný dne 15. března 1877 v sezení obecního zastupitelstva ve Zlíně (SOKA Zlín, AMZ,
inv. č. 971/1, folia 668–669.).

⁶⁵ Dopis ze dne 17. března 1877 (SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 666.).

především nedostupností stávajících soudů v Napajedlích, Holešově, Vizovicích a Uherském Brodu, což souviselo se špatnou dopravní infrastrukturou a velmi náročným terénem. To cestu k soudu v zimě prodlužovalo až na dva dny.⁶⁶ Lepší dostupnost soudu měla souviset též s procesními změnami, které blízkost soudu vyžadovaly. Nový soudní okres měl zahrnovat 20 tisíc osob, čímž měl být větší než kupříkladu existující soudní okresy ve Wiesenbergu (Loučná nad Desnou), Náměšti (Náměšť nad Oslavou), Kloboucích u Brna, Dvorci (Dvorce), Vranově (Vranov nad Dyjí), Moravské Ostravě, Odrách a Vrbně pod Pradědem. Vzniku soudu měly napomoci nejen přísliby politické reprezentace Zlína a barona Haupta z března 1877, ale také dostatek „prázdných a laciných“ bytů ve Zlíně.⁶⁷

Věci se poté zabýval Moravský zemský sněm, jehož odbor pro obecní záležitosti ale dovodil, že se mu nedostává dat o velikosti obchodu při těchto soudech, bližších informací o místních poměrech a zejména vyjádření politických a finančních úřadů, jakož i soudů první a druhé instance.⁶⁸ Při zasedání 13. dubna 1877 bylo nařizeno zemskému výboru, aby o věci vyjednával a předložil sněmu výsledek jednání.⁶⁹

V roce 1883 byla podána další žádost, které nebylo vyhověno, neboť stav státních financí nepřipouštěl vznik nových okresních soudů, a navíc zřízení soudu nebylo považováno za nezbytné.⁷⁰ V květnu 1887 nicméně okresní hejtmanství v Uherském Hradišti provedlo šetření, kterým potvrdilo, že Zlín je sice skutečně nejbližší všem žádajícím obcím (v komparaci s ostatními existujícími sídly soudů), ale počet obyvatel (dle dat z roku 1880) činí 13 211 osob.⁷¹

Dne 23. prosince 1893 byla podána nová žádost o zřízení okresního soudu ve Zlíně. Žádost podalo dvaadvacet obcí, a to jmenovitě z napajedelského soudního okresu Zlín, Malenovice, Březnice, Bohuslavice, Tečovice, Luky (Louky), Pršné (Prštné), Mlacov (Mladcová) a Lhota Malá (Lhotka); z vizovického soudního okresu Želechovice (Želechovice nad Dřevnicí), Hvozdná, Provodov, Příluky, Kudlov, Jaroslavice, Veselá, Lužkovice a Ostrata; z holešovského soudního okresu Štípa, Kostelec, Racková a z uherskobrodského soudního okresu Břežůvky. Příluky, Jaroslavice, Veselá, Ostrata a Racková posléze od žádosti odstoupily, připojily se ovšem Sazovice (napajedelský soudní okres) a Jaroslavice v lednu 1896 oznámily, že trvají na své původní žádosti. Žadateli bylo deset obcí napajedelského, šest obcí vizovického, dvě obce holešovského a jedna obec uherskobrodského soudního okresu, přičemž Zlín byl chápán jako přirozené centrum této oblasti. Ze všech obcí zamýšleného soudního okresu se měla cesta do sídla soudu zkrátit průměrně o polovinu. K návrhu se kladně vyjádřilo místodržitelství. Dotčené existující soudy (okresní soudy

⁶⁶ Uspokojivé komunikační podmínky byly pro určení sídla soudu klíčové – srov. ŠOLLE, V. Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích. *Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra*, 1968, roč. 18, č. 1, s. 136.

⁶⁷ Návrh ze dne 1. dubna 1877 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 648–665.).

⁶⁸ Zpráva sněmovního odboru pro obecní záležitosti o petici města Zlína a sedmnácte jiných obcí za zřízení okresního soudu ve Zlíně (*Přílohy k stenografickým protokolům o sezeních Sněmu markrabství moravského v zasedání r. 1877*. Brno: Moravský zemský sněm, 1877, s. 73.).

⁶⁹ Stenozápis ze 7. sezení sedmého zasedání dne 13. dubna 1877 (*Sněmovní list o sezeních moravského sněmu zemského, nejvyšším patentem ze dne 20. března 1877 svolaného*. Brno: Moravský zemský sněm, 1877, s. 74.).

⁷⁰ Zpráva č. 1128 z. h.

⁷¹ Seznam o vzdálenosti obcí blíže města Zlína ležících ze dne 9. května 1887 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, folia 677.).

v Napajedlich, Vizovicích, Holešově, Krajský soud v Uherském Hradišti a Vrchní zemský soud v Brně) sice kvitovaly prospěšnost vzniku soudu pro obyvatele, nicméně se vznikem nesouhlasily kvůli předpokládaným nákladům ve výši 5 000 zlatých ročně po dobu příštích dvaceti let. Zcela proti byly silniční výbory z Holešova, Vizovic, Uherského Brodu a Napajedel. Nakonec bylo dovozeno, že soud část svých nákladů pokryje z kolků a poplatků a že „by nynější agendy u stávajících pohraničních soudů sotva utrpěly“ rozmnožením agendy nového soudu. Z února 1896 pochází návrh Moravskému zemskému sněmu, aby doporučil ministerstvu spravedlnosti zřízení Okresního soudu ve Zlíně pro Zlín a sousední obce.⁷² Projednání na plénu 10. února 1896 bylo velmi rychlé, neboť zpravodaj dr. Josef Podbrdský (1847–1930) pouze přečetl závěrečný návrh. Do rozpravy se nikdo nepřihlásil a návrh byl bez dalšího přijat.⁷³

Mohlo by se jevit, že vzniku soudu v takové situaci nestojí nic v cestě. Opak byl pravdou a proti vzniku soudu vystupovala řada institucí a obcí, a to i těch, které o soud původně usilovaly. Změna situace souvisela s vybudováním železnice, která měla zlepšit dopravní spojení zejména do Napajedel.⁷⁴ V letech 1898 až 1905 se práce na vzniku soudu zcela zastavily, neboť „ministerstvo financí pro soudnictví nemá ani krejcaru“.⁷⁵ Vedení Zlína se eventuality místního justičního orgánu nevzdalo a rozhodlo se pro něj získat i přímlyvce. Jedním z nich byl místodržitelský rada Zdenko Wacha (1857–1941), který byl od roku 1904 za zásluhy o vybudování kudlovské silnice zlínským čestným měšťanem. Wacha pro myšlenku aktivace soudu získal podporu místodržitelství i prezidia Vrchního zemského soudu, které svou žádostí z léta 1907 podpořilo aktivity města u ministerstva.⁷⁶ V prosinci 1907 si Wacha pokládal „za čest, Vašemu Blahorodí, na základě zprávy, kterou jsem si z Vídně vyžádal a dnes obdržel, důvěrně sdělit, že záležitosti zřízení Okresního soudu ve Zlíně stojí tak dalece příznivě, že to nyní závisí jenom od finančního ministerstva, zdali a kdy Vaši žádosti bude vyhověno“. K tomu sdělil, že na tomto ministerstvu nemá bližšího známého, a proto doporučil, aby „se město Zlín prostřednictvím vlivných osob obrátilo na pana finančního ministra a jeho referenta ve věci této“.⁷⁷ Lze tedy konstatovat, že paralelně k formalizovanému mechanismu jednání o zřízení soudu existoval alternativní, neformální proces, zahrnující využití sítě osobních kontaktů a vazeb, o němž existují jen fragmentární informace a který je v dostupných pramenech jen naznačen.

V létě 1907 člen obecního výboru Josef Pančoška (1860–1927) přišel s návrhem, aby byli do vzniku soudu zapojeni místní zvolení poslanci, a to Jan Žáček (1849–1934) a Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937). V této souvislosti nelze přehlížet, že Pančoška patřil mezi nejbližší Masarykovy podporovatele v době jeho kandidatury do Říšské rady.⁷⁸

⁷² Zpráva čís. 1128 z. h.

⁷³ Stenozápis z 32. sezení 6. zasedání dne 10. února 1896 (*Sněmovní list o sezeních moravského sněmu zemského, nejvyšším patentem ze dne 12. prosince 1895 svolaného*. Brno: Moravský zemský sněm, 1896, s. 870.).

⁷⁴ Dopis Josefu Limanovskému, městskému tajemníkovi, ze dne 30. září 1901 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 600.).

⁷⁵ Dopis Josefu Limanovskému, městskému tajemníkovi, ze dne 30. září 1901 (Tamtéž, fol. 599–601.).

⁷⁶ Přípisy presidiální kanceláře c. k. moravského místodržitelství ze dne 13. března 1907, ze dne 21. června 1907, ze dne 1. července 1907 a ze dne 17. července 1907 (Tamtéž, fol. 545, 547, 552 a 555.).

⁷⁷ Přípis presidiální kanceláře c. k. moravského místodržitelství ze dne 23. prosince 1907 (Tamtéž, fol. 538.).

⁷⁸ Shodně články Prof. Masaryk před voliči (*Čas*, 1908, roč. 22, č. 107, s. 1.) a Vzpomínáme (LANG, R. Vzpomínáme. *Mladý Zlín*, 1937, roč. 7, č. 2, s. 46.).

V říjnu 1907 oznámil Masaryk, že ve věci se angažuje zejména Žáček, ale sám s ním loajálně postupuje za současné deklarace, že „na Zlín oba pamatujeme“.⁷⁹ Pro tehdejší vedení města byla spolupráce s Masarykem přece jen komplikovaná pro odlišné politické a zejména konfesní názory. Ostatně v době Masarykovy kandidatury o něm zlínský představitel otevřeně hovořili jako o neznabožku a nepříteli moravského lidu.⁸⁰ Zájem na aktivaci soudu nakonec převážil rozdílné perspektivy a umožnil bližší spolupráci města a poslanců. Poslanci Masaryk a Žáček vytvořili příhodné podmínky, aby mohla být na vídeňské ministerstvo spravedlnosti vyslána delegace zlínské radnice, která 17. července 1908 získala ujištění ve věci soudu.⁸¹

Nový zlínský obecní výbor v prosinci 1908 aktivně oslovil ve věci přímo Masaryka. Ten v říjnu 1909 informoval, že by věc mohla být rozpočtově zajištěna již v roce 1911, protože obec prováděla kroky k zajištění bezplatného nájmu vhodných prostor pro soud a berní úřad, které měly vzniknout společně.⁸² Změny na zlínské radnici sice nepochybně zlepšily vztahy s Masarykem, ale naopak vytvářely konflikt s okolními obcemi, jejichž reprezentanti souzněli s bývalým konzervativním vedením Zlína. Jádrem sváru bylo údajné protináboženské zaměření nových zlínských představitelů. Vedení Kudlova kritizovalo, že se ve Zlíně „vzmáhá vrch protináboženský“ a pokud nedojde ke změně „obec naše ihned odvolá u c. k. ministerstva spravedlnosti svůj přístup k budoucímu soudu Zlínskému“ s ujištěním, že „se mimo to postaráme, aby příkladu našeho též všechny obce pol. okresu Holešovského (pokud k soudu Zlínskému přistoupily) následovaly“.⁸³

Masaryk ve Vídni ve věci pravidelně intervenoval na ministerstvu spravedlnosti, nicméně zlínský starosta František Štěpánek (1872–1934) přesto navrhl, aby do věci byl zapojen i poslanec venkovské kurie za Kroměříž, Zdounky a Napajedla Tomáš Mlčoch (1881–1940), jenž patřil ke klubu českých agrárních poslanců, kteří měli větší vliv než politické uskupení kolem Masaryka.⁸⁴ V únoru 1912 došlo k posunu, když ministerstvo vyžádalo šetření Krajského soudu v Uherském Hradišti a zlínský obecní výbor k místnímu šetření pozval do Zlína přímo prezidenta tohoto soudu. Opětovně se čekalo na stanovisko ministerstva financí.⁸⁵ Ve věci se nadále aktivně angažoval především Masaryk,⁸⁶ jenž se obrátil na ministerstvo spravedlnosti, které mu 31. března 1912 oznámilo, že průzkumy nařízené ministerstvem spravedlnosti ve věci zřízení Okresního soudu ve Zlíně o jeho nezbytnosti a účelnosti byly ukončeny a ministerstvo spravedlnosti zahájilo jednání s ministerstvem financí o vzniku tohoto soudu.⁸⁷ Masaryk obratem na začátku dubna 1912 předal informaci do Zlína a zpráva byla otištěna v novinách.⁸⁸ Rychlejšímu vyřizování pomáhá-

⁷⁹ Dopis ze dne 24. října 1907 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 541.).

⁸⁰ JANDÍK, S. Masaryk na Valašsku. *Lidové noviny*, 1936, roč. 44, č. 148 (polední vydání), s. 3.

⁸¹ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 128.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Přípis Obecního úřadu na Kudlově ze dne 4. prosince 1909 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 517–518.).

⁸⁴ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 129.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Lze usuzovat, že Mlčoch nejspíše ve věci nevyvíjel žádnou významnější aktivitu, co lze dovodit z faktu, že na podzim 1923 absentuje mezi adresáty gratulací rozesílaných v souvislosti s aktivací soudu, kde naopak figurují Masaryk a Žáček – srov. nedatované přípisy (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 107–111.).

⁸⁷ Přípis ministerstva spravedlnosti adresovaný poslanci Masarykovi ze dne 31. března 1912 s jeho dovětkem „S pozdravem Vám oddaný Masaryk, 2/IV 2“ (Tamtéž, fol. 511.).

⁸⁸ *Lidové noviny*, 1912, roč. 20, č. 100, s. 4.

ly intervence říšského poslance Masaryka a zemského poslance barona Štěpána Haupta (1869–1954),⁸⁹ jenž byl vlastníkem zlínského velkostatku.

Ministerstvo spravedlnosti výnosem ze dne 1. listopadu 1912 č. 30942 oznámilo, že ve Zlíně bude zřízen okresní soud a berní úřad, jakmile město splní předpoklady a podmínky, které se pro zřízení nového soudního obvodu vyžadují.⁹⁰ Obec měla zajistit a přenechat místnosti pro soud, dále bezplatně byt pro soudního sluhu a také první vybavení instituce. V rámci projednávání přípisu na zlínském obecním výboru 27. září 1912 bylo připomenuto, že podobné podmínky měla i další místa (Slavonice, Kralupy nad Vltavou, Třešť aj.⁹¹), která v tomto období usilovala o vznik soudu.⁹² Město Zlín mínilo vyhovět podmínkám vídeňského ministerstva spravedlnosti a pro přípravné práce uvolnilo finanční prostředky. Zároveň počítalo s eventualitou umístění soudu v budově nové radnice, která měla být zbudována.⁹³

Nové požadavky z Vídně mínily přesunout hlavní finanční zátěž spojenou se vznikem a provozem soudu na město. Od takové dohody odrazoval vedení města baron Haupt, který upozorňoval na riziko budoucích přístaveb či stěhování soudu, kdy by podle barona mohlo ministerstvo požadovat cokoliv bez ohledu na náklady. Baron navrhoval další jednání s vedením Vrchního zemského soudu,⁹⁴ avšak obec na baronovy podněty vůbec nereagovala.

Zlínské vedení se při korespondenci s dalšími obcemi, kde soud v té době vznikl, dozvědělo, že pokud by zájem na vzniku soudu měl stát, mohl by nahradit třetinu až polovinu nákladů na jeho vznik.⁹⁵ Na tom lze ilustrovat, jak zásadní vliv na konfiguraci soudního systému na přelomu devatenáctého a dvacátého století měla místní samospráva, jejíž finanční podpora byla klíčová pro dotváření justiční mapy a lze z toto i vyvozovat, jak malý zájem o vznik zlínského soudu měl samotný stát.

3. Od zřízení do aktivace

Dne 27. prosince 1912 se zavázalo město Zlín ve smyslu usnesení obecního výboru ze dne 6. prosince 1912 č. 3315 splnit podmínky kladené pro zřízení soudu vymezené výnosem ministerstva spravedlnosti ze dne 1. listopadu 1912. Věnovací listina v hlavní pasáži uváděla: „Město Zlín postará se o umístění okresního soudu s vězením a berního úřadu ve zcela nové pro to zřízené budově o vhodných místnostech, obec městská zajistí pro věčné časy úplně zdarma přenechání budovy těmto úředním účelům a zavazuje se dále opatřit zdarma také první zařízení místností úředních a vězeňských, zřídí byty pro sluhu soudního a berního úřadu a bere na sebe závazek zřizovanou novou budovu provést podle plánů státní správy schválených a pod technickým dozorem státním a konečně pro případ,

⁸⁹ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 129.

⁹⁰ Přípis prezidia Krajského soudu v Uherském Hradišti ze dne 9. listopadu 1912, č. j. Praes. 3220-3/12 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 504.).

⁹¹ Zlín vedl korespondenci s těmito obcemi, aby zjistil, jak je upraven jejich poměr s ministerstvem (a státem). Dochovaná korespondence dokumentuje odlišnosti v jednotlivých místních podmínkách.

⁹² SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 129.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Dopis barona Haupta ze dne 27. listopadu 1912 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 495.).

⁹⁵ Dopis ze dne 13. prosince 1912 (Tamtéž, fol. 491–494.).

kdyby nyní nabízené místnosti staly se časem neupotřebitelnými anebo nepostačitelnými, náhradní místnosti opatří.“⁹⁶

V nové radnici podle příslibu města měl vzniknout byt pro přednostu soudu. V lednu 1913 bylo avizováno, že příslušné nařízení oznamující vznik soudu bude vydáno a publikováno teprve po schválení moravským zemským výborem, k čemuž došlo výnosem ze dne 29. března 1913 č. 12220.⁹⁷

Dne 9. května 1913 nařídil ministr spravedlnosti nařízením č. 81/1913 ř. z. na základě § 2 zák. č. 59/1868 ř. z., ježto se týče organizace soudů okresních, zřízení okresního soudu s úředním sídlem ve Zlíně pro obce Březůvky soudního okresu uherskohradištského, Štípa a Kostelec soudního okresu holešovského, Bohuslavice, Březnice, Louky, Lhotka, Malenovice, Mladcová, Prštné, Sazovice, Tečovice a Zlín soudního okresu napajedelského a Hvozdná, Jaroslavice, Kudlov, Lužkovice, Provodov, Příluky a Želechovice nad Dřevnicí soudního okresu vizovického. Obce měly být ze svých dosavadních obvodů vyloučeny dnem, kdy začne Okresní soud ve Zlíně úřadovat, což mělo být později ustanoveno a oznámeno.⁹⁸

Gratulace v souvislosti s publikací nařízení se ukázaly být opět předčasné.⁹⁹ Podmínkou k samotné aktivaci soudu bylo zajištění příhodného sídla, a to se ukázalo jako takřka neřešitelný problém. V přípisu ze 4. ledna 1912 je moravsko-slezskému Vrchnímu zemskému soudu adresováno oznámení o usnesení obce opatřit nově zřízenému soudu prostory. Přípis odkazuje na schůzi obecního výboru v prosinci 1911 a jeho originální vyhotovení nejprve hovořilo o „soudní budově“, avšak následně byl text opraven na „místnosti“.¹⁰⁰ Na konci roku 1912 oslovili obecní výbor stavitelé Josef Winkler (1872–1934) a Dominik Fey (1863–1950), kteří již byli autory některých zlínských staveb a každý zvlášť nabízel své služby v souvislosti s realizací soudu.¹⁰¹

V červenci 1913 se ve Zlíně uskutečnilo komisionální jednání zástupců města a Krajského soudu v Uherském Hradišti, při kterém došlo k obhlídce stavebního místa. Novostavba soudu měla vzniknout na zastavěném bloku radniční budovy a městského chudobince. Tyto objekty měly být pro svůj špatný stav asanovány. Nová dvoupatrová budova měla zahrnovat i místnosti radnice, které by byly od soudu zcela oddělené. Původně se počítalo s tím, že projektovou dokumentaci taktéž zajistí město, nicméně to v červnu 1913 indikovalo, že k tomu nemá dostatek finančních prostředků. Byla využita cesta ministra veřejných prací Otakara Trnky (1871–1919) do Napajedel, kde mu byla předána žádost o bezplatné vypracování plánů budovy ministerstvem veřejných prací podle situačního plánu,¹⁰² který město nechalo zpracovat u stavitele Winklera. Podrobné plány měl dle

⁹⁶ Věnovací listina ze dne 27. prosince 1912, č. 3378 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 489.).

⁹⁷ Dopis ze dne 25. ledna 1913 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 482.).

⁹⁸ Nařízení ministeria práv č. 81/1913 ř. z., jímž se zřizuje okresní soud ve Zlíně na Moravě.

⁹⁹ „[K] dosažení cíle dlouhodobých snah ke zřízení okresního soudu svému rodišti a jeho starostovi“ gratuloval i Mikuláš Kašpárek (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 472.), syn někdejšího starosty a tehdejší rada zemského soudu [srov. KOLUMBER, D. Mikuláš Kašpárek (*1872 – †1922). In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. – HORÁK, O. – KOLUMBER, D. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin. XXIV. svazek, Biografie právníků K–Ř*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023, s. 107.].

¹⁰⁰ Přípis ze dne 4. ledna 1912, č. 22 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 513.).

¹⁰¹ Přípis architekta Dominika Feye ze dne 23. listopadu 1912 (Tamtéž, fol. 500) a stavitele Josefa Winklera ze dne 31. prosince 1912 (Tamtéž, fol. 486.).

¹⁰² Přípis Obecního úřadu ve Zlíně ze dne 30. června 1913, č. 1823 (Tamtéž, fol. 460.).

výnosu ministerstva veřejných prací z 12. července 1913 zpracovat jeho ateliér pro vysoké stavby.¹⁰³

Podle všeho stavitel Winkler skutečně zpracoval situační plán, jenž byl upravován na vídeňském ministerstvu veřejných prací.¹⁰⁴ Bylo počítáno s dvoupatrovou budovou, v níž byl ovšem soud do značné míry upozaděn. V objektu neměl sídlit jen soud a věznice, ale také berní úřad, městské orgány, a dokonce i hostinec. Soudu měla náležet jedna větší místnost v přízemí, věznice měla být přístupná přes hlavní chodbu kolem obydlí hostinského a okresního žalárníka.¹⁰⁵ Projekt ovšem nebyl akceptován vídeňským ministerstvem spravedlnosti, které upozornilo na přeplněnost objektu a absenci příslibeného bytu přednosti soudu.¹⁰⁶ Tímto bylo zřejmé, že městské pokusy na úkor soudu řešit své potřeby nebudou úspěšné.¹⁰⁷ K revidovanému projektu z května 1914 se mělo vyjádřit město. Starosta ještě v květnu 1914 přislíbil, že se věci bude zabývat obecní výbor, nicméně po urgenci napajedelského okresního soudu ze srpna 1914 sdělila obecní rada prostřednictvím starosty, že se nemůže „vzhledem ku vážné době nijak zásadně vyjádřit“.¹⁰⁸ Na plánech soudu se pracovalo ještě v září 1914,¹⁰⁹ nicméně pro „zamítavé jednání obce Zlínské“ informoval Okresní soud v Napajedlích, že ministerstvo spravedlnosti nebude záležitost sledovat.¹¹⁰

Válečný konflikt byl pro město vítaný zástupný důvod za prostý nedostatek financí a nemožnost poskytnutí jakýchkoliv náhradních prostor. V červenci 1917 se v souvislosti s tyfovou epidemií znovu objevily zmínky o potřebě vybudování soudní budovy jako součásti plánů na výstavbu městské nemocnice, radnice a další obecní infrastruktury.¹¹¹ V květnu 1918 se zlínská městská rada rozhodla přistoupit k výstavbě nové radniční budovy, kde měl být i prostor věnovaný soudu. V tomto případě se ale nejspíše spíše mělo jednat o místo,¹¹² které mělo sloužit úředním dnům (Amtstag¹¹³) Okresního soudu v Napajedlích než o prostory plnohodnotného samostatného zlínského okresního soudu.

Po vzniku československého státu vedení města ve věci opakovaně jednalo na ústředních místech. Nový zlínský starosta František Novák (1889–1952) v srpnu 1919 na zastupitelstvu referoval, že zřízení soudu je na příznivé cestě, ale jsou potřebné vhodné místnosti, které by mohly být k dispozici ve zlínském zámku.¹¹⁴ Bylo tak určitou ironií, že soud měl vzniknout na úkor barona Haupta, jenž se svým otcem jeho vznik tak podporoval.

¹⁰³ Přípis c. k. Okresního hejtmanství v Uherském Hradišti ze dne 12. srpna 1913, č. 19998 (Tamtéž, fol. 455.).

¹⁰⁴ Přípis c. k. Okresního soudu v Napajedlích ze dne 6. května 1914, č. Prez. 1959–15/14 (Tamtéž, fol. 429–430.).

¹⁰⁵ Projektová dokumentace (Tamtéž, fol. 427–428.).

¹⁰⁶ Přípis c. k. Okresního soudu v Napajedlích ze dne 6. května 1914, č. Prez. 1959–15/14 (Tamtéž, fol. 429–430.).

¹⁰⁷ Přípis c. k. Prezidia Krajského soudu v Uherském Hradišti ze dne 2. března 1914, č. Praes. 781–15/14 (Tamtéž, fol. 436.).

¹⁰⁸ Přípis starosty ze dne 11. září 1914, č. 2430 (Tamtéž, fol. 431.).

¹⁰⁹ Přípis c. k. Okresního soudu v Napajedlích ze dne 9. září 1914, č. Prez. 114–15/14 (Tamtéž, fol. 432.).

¹¹⁰ Přípis c. k. Okresního soudu v Napajedlích ze dne 11. října 1914, č. Prez. 117–15/14 (Tamtéž, fol. 428.).

¹¹¹ SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 130.

¹¹² Přípis starosty ze dne 17. ledna 1919, č. 230 (SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 422–424.).

¹¹³ Institut úředních dní sloužil k poskytování právního poradenství veřejnosti ze strany soudu. Zatímco v rakouské praxi existují doposud, v českém prostředí došlo k jejich eliminaci v devadesátých letech dvacátého století s tím, že právní služby mají poskytovat advokáti.

¹¹⁴ SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 130.

Na jednání z let 1912 až 1914 nezapomněla ani justice. Prostřednictvím Okresního soudu v Napajedlích bylo vedení zlínské radnice požádáno, aby bylo opětovně rozhodnuto o tom, zda bude dodržen příslib z tehdejších jednání a zejména závazek z věnovací listiny. Zlínů byla při této příležitosti nabídnuta varianta poskytnutí jiných prostor, pokud by realizace soudní budovy nebyla podle původních projektů vůbec možná, avšak současně byla žádána rychlá reakce.¹¹⁵

Starosta města na začátku října 1919 oznámil, že město „nemůže prozatím vyhověti závazku ohledně zřízení nové budovy ve smyslu věnovací listiny ze dne 27. prosince 1912, poněvadž náklad na novou budovu v této době přesahoval by finanční sílu města“, nicméně byla nabídnuta eventualita záboru místností ve zlínském zámku.¹¹⁶ Obec v listopadu připustila, že při nutnosti zbudování nové budovy by se zřízení soudu oddálo o několik let. Zároveň potvrdila, že město k realizaci nemůže přistoupit z finančních důvodů.¹¹⁷ Vedení města se patrně obávalo, že by soud nemusel vůbec vzniknout, a proto proběhla další jednání s premiérem a ministrem spravedlnosti. Následně obec navrhovala, aby bylo zřízení soudu povoleno s doložkou, že soud začne úřadovat, jakmile obec opatří potřebné místnosti.¹¹⁸

Ministerstvo reagovalo sdělením, že ke zřízení soudu došlo již nařízením ministerstva spravedlnosti ve Vídni č. 81/1913 ř. z., které již takovou odkládací podmínku obsahuje, a při této příležitosti žádalo o sdělení stran jednání o záboru zámku.¹¹⁹ O několik dní později starosta oficiálně požádal o zábor okresní hejtmanství v Uherském Hradišti.¹²⁰ Jednání s (bývalým) baronem Hauptem byla obtížná, nicméně Štěpán Haupt hrozbu ohrožení svého zámku odvrátil na konci jara 1920 nabídkou odprodeje stávajícího panského pivovaru s přilehlou zahradou. Město mělo o budovu eminentní zájem, přestože nebylo zcela jisté, zda bude použita výhradně pro potřeby soudu. Původně se spíše jevilo, že by v budově mohla být zřízena expozitura uherskohradištského okresního úřadu.¹²¹ Od začátku roku 1921 město totiž činilo kroky k výstavbě vlastní soudní budovy, což dokládají jednání na ministerstvu v dubnu 1921.¹²² Při nich zástupci města avizovali, že soudní budova bude postavena podle plánů Františka Koláře a Jana Rubého z Moravské Ostravy.¹²³

Město souběžně dokončilo koupi panského pivovaru (za částku 165 tisíc korun¹²⁴), v němž v té době byli v nájmu podnikatelé Karel Meisel a Josef Wassermann (výroba marmelády) a Jarošovský pivovar (sklad). Trhová smlouva z 30. července 1921 vedla ke koupi pivovaru, skončení dosavadních nájmu, zahájení rekonstrukce, a především obsahovala závazek města, že se nebude ucházet o zábor zámku po dobu, kdy bude majetkem rodu Hauptů.¹²⁵

¹¹⁵ Přípis Okresního soudu v Napajedlích ze dne 3. září 1919, č. j. Praes: 704-15/19 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 419–420.).

¹¹⁶ Přípis starosty města Zlína ze dne 3. října 1919, č. j. 3829 (Tamtéž, fol. 418.).

¹¹⁷ Přípis starosty města Zlína ze dne 6. listopadu 1919, č. j. 4090 (Tamtéž, fol. 416.).

¹¹⁸ Přípis starosty města Zlína ze dne 17. února 1920, č. j. 555 (Tamtéž, fol. 415.).

¹¹⁹ Přípis ministerstva spravedlnosti ze dne 12. března 1920, č. j. 5777 (Tamtéž, fol. 414.).

¹²⁰ Přípis starosty města Zlína ze dne 24. března 1920, č. j. 1101 (Tamtéž, fol. 413.).

¹²¹ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 130.

¹²² Úřední záznam ze dne 29. dubna 1921 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 410 p. v.).

¹²³ Prohlášení ze dne 27. dubna 1921, č. j. 1065 pol. (Tamtéž, fol. 406.).

¹²⁴ POKLUDA, Z. *Zmizelá Morava: Zlín*. Praha: Paseka, 2008, s. 44.

¹²⁵ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 130.

Do vývoje zasáhla další nečekaná událost. V srpnu 1921 vyhořela stávající zlínská radnice,¹²⁶ jejíž nové (do značné míry pro Zlín megalomanské) pojetí znamenalo nemožnost dokončení vlastní soudní budovy. Proto bylo v září 1921 rozhodnuto, že soud bude sídlit v prvním poschodí bývalého panského pivovaru.¹²⁷ Ačkoliv adaptace pro potřeby soudu byla dokončena již v září 1922,¹²⁸ probíhala ještě výstavba věznice a Jarošovský pivovar si vyžádal prodloužení nájemní smlouvy. Kolaudace budovy a věznice se proto uskutečnila až 18. září 1923.¹²⁹

Neexistence soudu se v mezidobí začala městu prodrazžovat. Okresní soud v Napajedlicích zajišťující každou sobotu úřední den ve Zlíně zvýšil v roce 1922 roční platbu z dvou set korun na desetinasobek¹³⁰ a finanční obtíže města se i v tomto kontextu projevovaly nedobrou platební morálkou.¹³¹

4. Rané období soudu

Rozhodnutím ministra spravedlnosti č. 38.596/23 začal Okresní soud ve Zlíně úřední činnost dnem 1. října 1923.¹³² K soudu byl na konci srpna přeložen (a do funkce tamějšího přednosty jmenován) dosavadní okresní soudce u Okresního soudu ve Valašských Kloboucích Karel Teplíček (1884–1945).¹³³ Nedlouho před slavnostním zahájením činnosti došlo k obměně vedení města, kdy se novým starostou stal Tomáš Baťa. Vyhrocené vztahy ve vedení města se promítly i v otázce soudu.¹³⁴ Zatímco soudní správa žádala, aby při svozu spisové dokumentace do nového soudu bylo využito služeb Baťových závodů,¹³⁵ končící starosta města František Novák zadal transport jiné společnosti.¹³⁶

Zahájení činnosti soudu bylo velkou událostí spojenou s vyjadřováním vděčnosti osobám, které se měly zasadit o vznik soudu. „Celý okres“ tak prezidentu republiky adresoval telegram, že „[p]ři zahájení činnosti okresního soudu ve Zlíně vzpomínají přítomní zástupci úřadů obcí a shromážděné občanstvo vděčně Vašich zásluh a usilovné práce za zřízení tohoto nového stánku spravedlnosti a ujišťují svého tatíčka, že Ho i naši drahou Republiku hluboko ve svých prostých srdcích slováckých a valašských nosí“.¹³⁷ Přípisem z 9. října 1923 Kancelář prezidenta republiky tlumočila srdečný dík prezidenta za pozdravný projev

¹²⁶ KOLUMBER, D. – KOLUMBER, T. Město Zlín v meziválečných letech: Koncern Baťa jako rozhodující aktér komunální politiky a veřejného školství. *Historica: Revue pro historii a příbuzné vědy*, 2023, roč. 14, č. 2, s. 136.

¹²⁷ SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 130.

¹²⁸ Do budovy soudu byla v rámci rozsáhlé přestavby převzata z původního objektu pivovaru, jenž se v místě připomínal již v roce 1565, spodní stavba, část přízemí a věžová část (podrobně POKLUDA, *op. cit.*, s. 40–45).

¹²⁹ Pozvánka ke kolaudaci (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 172.).

¹³⁰ Přípis Oddělení pro obecní záležitosti Moravského zemského výboru ze dne 16. května 1922, č. j. I-2849/15/1 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 367.).

¹³¹ Přípis Okresního soudu v Napajedlicích ze dne 21. června 1923, č. j. Pres: 471-7/23 (Tamtéž, fol. 113.).

¹³² *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1923, roč. 5, č. 8, s. 131.

¹³³ Tamtéž, s. 138.

¹³⁴ KOLUMBER, D. – KOLUMBER, T., *op. cit.*, s. 137.

¹³⁵ Přípisy Okresního soudu ve Vizovicích ze dne 24. září 1923, č. j. Pres: 764-3/23 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 98.) a Okresního soudu v Holešově ze dne 25. září 1923, č. j. Pres: 712-3/23 (Tamtéž, fol. 100.).

¹³⁶ Nedatovaný úřední záznam starosty Fr. Nováka (Tamtéž, fol. 100 p. v.).

¹³⁷ Nedatovaný přípis prezidentu Čsl. republiky (Tamtéž, fol. 106.).

s tím, že prezident přeje „novým poměrům plného zdu“. ¹³⁸ Další osobní poděkování „celého okresu“ byla adresována ministerstvu, bývalému poslanci Žáčkovi, odborovému přednostu ministerstva spravedlnosti Otmaru Černému, soudnímu radovi v Napajedlech Aloisi Špačkovi, prezidentu Vrchního zemského soudu v Brně Emilu Synkovi a také velvyslanci v Berlíně a bývalému premiéru Vlastimilu Tusarovi (1880–1924). ¹³⁹

Okresní soud ve Zlíně byl po své aktivaci povolán k rozhodování v agendě trestních věcí, civilních sporů a knihovných záležitostí. ¹⁴⁰ Věci napadlé u jiných soudů před 1. říjnem 1923, které nebyly vyřízeny, byly předány Okresnímu soudu ve Zlíně. ¹⁴¹ Úřední den byl v sobotu od 9 do 11 hodin. ¹⁴² Vznik soudního okresu se ovšem netýkal správní agendy, a proto tento druh záležitostí nadále vyřizovaly původní instituce v Uherském Brodě, v Uherském Hradišti a v Holešově. ¹⁴³

Vedle soudu měl původně vzniknout také berní (finanční) úřad, čemuž dne 31. října 1923 nevyhovělo ministerstvo financí s tím, že pro zřízení finančního úřadu nejsou důvody a do aktivace župních a okresních úřadů nebudou obvody finančních úřadů měněny. ¹⁴⁴

Na začátku ledna 1924 erár (zastoupený na základě zmocnění ministerstvem veřejných prací ¹⁴⁵ přednostou soudu Teplíčkem) a město (zastoupené starostou Baťou, jeho náměstkem a bývalým starostou Novákem a dvěma dalšími členy zastupitelstva) ujednali podrobnější úpravu vzájemných vztahů. Město ponechalo budovu soudu s věznicí československé státní správě k bezplatnému užívání s výjimkou několika místností. Současně bylo sjednáno, že jakmile justiční správa přestane objekt používat, přejde v neomezené vlastnictví města, které s ním může jakkoliv naložit. ¹⁴⁶ Město si v té době ponechalo místnosti v přízemí, které měly sloužit jako skladiště místního sboru dobrovolných hasičů, a několik místností ve druhém poschodí, které soud v té době nepotřeboval. Město se zavázalo, že v případě potřeby vyklidí jednotlivé místnosti a předá je státu také do bezplatného užívání. Současně se zavázalo opatřit zdarma první zařízení místností a platit veškeré daně a pojištění související s objektem. Město se taktéž zavázalo svým nákladem odstranit všechny vady a nedostatky zjištěné při kolaudaci, jakož i opravy vynucené vadným provedením stavby, a vybudovat schodiště, jakmile by to stávající nevyhovovalo potřebám. Stát se naopak zavázal místnosti užívat a udržovat je v dobrém stavu, jakož i poměrně přispívat na úklid. Ve prospěch státu bylo do pozemkové knihy zapsáno právo služebnosti užívání domu a další reálná břemena ve vztahu k náhradním místnostem, vybavení a placení daní a pojistného. ¹⁴⁷ Smlouva byla schválena Moravským zemským sněmem 3. dubna 1924

¹³⁸ Přípis Kanceláře presidenta republiky ze dne 9. října 1923, č. j. Č. H. 438/23 (Tamtéž, fol. 75.).

¹³⁹ Nedatované přípisy (Tamtéž, fol. 107–111.).

¹⁴⁰ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 28. listopadu 1923, č. j. Pres: 382-3/23 (Tamtéž, fol. 90.).

¹⁴¹ Oznámení ze dne 20. srpna 1923, č. j. Praes. 736-3/23 (Tamtéž, fol. 105.).

¹⁴² Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 14. listopadu 1923, č. j. Pres: 329-26/23 (Tamtéž, fol. 91.).

¹⁴³ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 28. listopadu 1923, č. j. Pres: 382-3/23 (Tamtéž, fol. 90.).

¹⁴⁴ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 7. listopadu 1923, č. j. Pres: 281-3/13 (Tamtéž, fol. 93.).

¹⁴⁵ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 15. listopadu 1923, č. j. Pres: 337-15/13 (Tamtéž, fol. 149–150.).

¹⁴⁶ Tuto podmínku při projednávání smlouvy vyžádal Moravský zemský výbor, jenž tak mínil zajistit, aby obec mohla volně naložit s budovou, jakmile ji soud přestane používat – srov. Přípis Moravského zemského výboru ze dne 7. srpna 1923, č. j. V 2849/13/23 (Tamtéž, fol. 183.).

¹⁴⁷ Smlouva ze dne 5. ledna 1924 (SOKS Zlín.).

a v květnu 1924 byl povolen vklad práva služebnosti užívání domu a závazků převzatých jako břemen reálných.¹⁴⁸

V létě 1926 byl přeložen ke Krajskému soudu ve Znojmě Karel Teplíček a přednostou Okresního soudu ve Zlíně se proto stal Jaroslav Kunc (1886–1962), jenž do Zlína zamířil právě ze Znojma.¹⁴⁹ Na přelomu let 1928 a 1929 došlo k drobnému konfliktu mezi městem a soudem, který se týkal vad, jež se vyskytly na budově v důsledku „nedokonalé konstrukce a nedosti pečlivého provádění“.¹⁵⁰ Město původně odmítalo, že by vady měly původ ve vadném provedení, ale nakonec přistoupilo k opravě soudní budovy a přebudování budovy věznice.¹⁵¹

V březnu 1933 se Kunc stal přednostou Okresního soudu v Hodoníně¹⁵² a o funkci zlínského přednosty se ucházeli August Klenner (1893–1952) a Jindřich Gajdorus (1886–1960). Zatímco Klenner měl výhodu, že u soudu působil od jeho počátku a znal místní poměry, Gajdorus měl podporu vyšších justičních míst, která mu Zlín slíbila náhradou za Hodonín, o který se také ucházel.¹⁵³ Necelý týden po vydání Věstníku ministerstva spravedlnosti oznamujícího novou funkci Kunce, právní oddělení koncernu Baťa požádalo o intervenci na ministerstvu spravedlnosti advokáty Fousku a Kleina z Prahy. Již 24. března 1933 bylo do Zlína referováno, že Klenner má sice výhodu znalosti poměrů, ale nedávno požádal o případné přeložení do Olomouce. Gajdorus měl být naopak kvalifikovanější a starší, čímž měla být funkce ve Zlíně jistým povýšením. Bylo nicméně upozorněno, že o věci bude rozhodovat ministerská rada úřední cestou a bude proto důležité, jaké bude stanovisko Krajského soudu v Uherském Hradišti a Vrchního soudu v Brně. I zde mělo být ve prospěch Klennera intervenováno. Dále přípis uvádí, že by bylo účelné, „bude-li Vám to možno, abyste kromě mé intervence zařídili si u ministra intervenci rázu politického, na př. některého poslance se strany lidové, neboť jde právě o tom působiti k tomu, aby vyvráceny byly případné obavy ministerstva, že by působila event. nelibost, kdyby v jmenovaném místě byl Němec“.¹⁵⁴ Na ministerstvu sice měli být informováni, že o etnicitě Klennera se neví, avšak podotkli, že „není vyloučeno, že by takové jmenování na některé působilo jako fedrování Němce“.¹⁵⁵ a proto měl být do věci zapojen některý poslanec. Výslovně byl zmíněn dr. Jaroslav Stránský (1884–1973) a vedle něj byl navrhován poslanec občanské strany, zvláště strany lidové.¹⁵⁶ V této souvislosti obdržel ředitel Josef Blažek (1875–1962), jenž měl v Praze za úkol zajišťovat kontakt koncernu s oficiálními místy, pokyn z koncernového právního oddělení, aby kontaktoval pražského advokáta Jaromíra Růžičku. Tomu měl být důvěrně vysvětlen zájem na Klennerovi, v jehož prospěch měl intervenovat u svého otce (generálního prokurátora) Josefa Růžičky (1866–1959). Blažkovi bylo zdůrazněno, aby při intervenci Jaromíra Růžičku zejména upozornil, že

¹⁴⁸ Usnesení Okresního soudu ve Zlíně ze dne 6. května 1934, č. d. 531/24 (SOKS Zlín.).

¹⁴⁹ *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1926, roč. 8, č. 6–7, s. 106.

¹⁵⁰ Zpráva Státního stavební oddělení v Uherském Hradišti ze dne 20. června 1928, č. j. 1189 (SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 128.)

¹⁵¹ Objednávky ze dne 25. března 1929, č. 3857 a 3627 (Tamtéž, fol. 126–127.).

¹⁵² *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1933, roč. 15, č. 3, s. 39.

¹⁵³ Dopis ze dne 30. března 1933 (SOKA Zlín, Fond Baťa, sign. I/6, inv. č. 258, e. č. 40, fol. 86–87.).

¹⁵⁴ Dopis ze dne 24. března 1933 (Tamtéž, fol. 110–111.).

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

většina lidí neví, že je Klenner Němec.¹⁵⁷ Vedoucí právního oddělení v té době dal příkaz uherskohradištskému advokátu Ottu Winterovi, aby všichni soudci krajského a okresního soudu v Uherském Hradišti byli pozváni na prvomájové oslavy do Zlína. Winter soudcům nabídl možnost cestování taxislužbou s tím, že by náklad „zapravil“.¹⁵⁸ Je tedy patrné, že intervence probíhala na několika úrovních a byť o ní nejsou žádné bližší doklady, nebyla úspěšná, neboť 31. srpna 1933 řízení soudu převzal Jindřich Gajdorus.¹⁵⁹

Městská rada ve Zlíně na konci února 1939 požádala Zemský úřad v Brně o schválení staveniště nové úřední budovy, která měla zahrnovat finanční úřady, okresní soud a vojenské doplňovací velitelství.¹⁶⁰ Téhož dne, 28. února 1939, jednali zástupci města vedoucí stavebního úřadu Alois Gebauer a arch. Miroslav Lorenc (1896–1943) v Brně.¹⁶¹ Lorencova účast patrně souvisela s faktem, že úřední budova měla tvořit dominantu prostoru, který byl z bočních stran lemován tzv. elektrickými domy, jejichž byl autorem.¹⁶² Místní šetření se uskutečnilo 6. dubna 1939 a bylo konstatováno, že soud a věznice sídlí v budově, která byla adaptována z bývalého pivovaru, svým rozsahem nevyhovuje potřebám, je řešena dispozičně i stavebně primitivně a v rámci regulace Zlína se počítá s jejím odstraněním.¹⁶³ Lze dovodit, že budova měla být dimenzována pro potřeby přednosta a osmi soudců,¹⁶⁴ což nebyl příliš štědrý počet, protože již v té době bylo u soudu sedm soudcovských systemizovaných míst.¹⁶⁵ V červnu 1939 se vedení města obrátilo na Vrchní zemský soud v Brně. Přiznalo, že za přestavbu pivovaru dosud dluží přes milion tehdejších korun, avšak budova soudu jednoznačně nedostačuje. Z původních šesti kanceláří již soud užíval šestatřicet místností a bylo počítáno s růstem agendy v důsledku dalšího zvětšování města. Město mělo i úřední budovu zbudovat svým nákladem, avšak sondovalo, zda by justiční správa byla ochotna platit nájemné alespoň ve výši, kterou měla platit berní správa.¹⁶⁶ Na město se poté obrátil přednosta soudu Gajdorus, který připomněl, že při vzniku zlínského politického okresu v roce 1935 bylo soudu při rozšíření jeho obvodu sděleno, že se město zavazuje soud bezplatně umístit i v případné novostavbě soudu. Přednosta oznámil, že pokud by město trvalo na nájemném, Vrchní zemský soud by ministerstvu nic takového nedoporučil.¹⁶⁷ Zajímavá byla příprava městské reakce, která trvala bezmála týden. Původní text mínil zdůraznit, že město sice nepopřelo své závazky, ale ani se nikdy nevzdalo toho, „aby se domáhalo změny dosavadní velmi tíživé ubytovací smlouvy“.¹⁶⁸ Město ale nakonec nutnost úřední budovy (a tedy placení nájmu) odůvodnilo tím, že došlo k rozšíření samotného soudu, který má deset oddělení a čtyřicet zaměstnanců. Město

¹⁵⁷ Dopis ze dne 30. března 1933 (SOkA Zlín, Fond Bat'a, sign. I/6, inv. č. 258, e. č. 40, fol. 86–87.).

¹⁵⁸ Přípis ze dne 26. dubna 1933 (Tamtéž, fol. 85.).

¹⁵⁹ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 31. srpna 1933, sp. zn. Pres: 1117-4/33 (SOkS Zlín.).

¹⁶⁰ Žádost ze dne 28. února 1939, č. 3104 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 980, fol. 144–146.).

¹⁶¹ Zpráva o jednání ze dne 28. února 1939 (Tamtéž, fol. 147–148.).

¹⁶² Miroslav Lorenc. Jaromír Krejcar. *Zlínská moderní architektura a pražská avantgarda. Moderne Architektur in Zlín und die Prager Avantgarde: Dům umění ve Zlíně 14. prosince 1995 – 2. února 1996*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně, 1995, s. 19.

¹⁶³ Zápis ze dne 6. dubna 1939 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 980, fol. 127–134.).

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1938, roč. 20, č. 5, s. 68.

¹⁶⁶ Přípis ze dne 5. června 1939, č. j. 9239/1-X-18 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 980, fol. 117–115.).

¹⁶⁷ Přípis ze dne 30. srpna 1939, č. Pres. 14/15/39 (Tamtéž, fol. 116.).

¹⁶⁸ Koncept ze dne 30. srpna 1939 (Tamtéž, fol. 114.).

argumentovalo podstatně změněnými nepředvídatelnými a nepříznivými okolnostmi, pro které nelze převzít u nové budovy původní závazek. Soudu bylo otevřeně sděleno, že v případě, „že by justiční správa nájem z místností v nové úřední budově neplatila, nebylo by nám možno okresní soud v této budově umístiti a byli bychom nuceni ponechat jej v dosavadní nevyhovující budově, protože žádného jiného vhodného stavebního místa k tomuto účelu prozatím nemáme“.¹⁶⁹ Z listopadové písemnosti adresované ministerstvu spravedlnosti lze dovodit, že město chtělo budovu dokončit ještě v roce 1940.¹⁷⁰ V prosinci 1939 oznámil soud, že podle výnosu ze dne 24. listopadu 1939 předpokládá ministerstvo, že za užívání nové úřední budovy bude stanoveno nájemné 25 korun za metr čtvereční (tedy jako berní správe), ale současně nejvýše 50 000 korun ročně s tím, že město ponese veškeré náklady jako daně, poplatky, pojistné, světlo, otop, úklid a vybavení kanceláří.¹⁷¹ Město spočítalo, že veškerá plnění by odpovídala částce 120 tisíc ročně, a proto byly požadavky ministerstva považovány za nepřijatelné a přednostovi soudu bylo při osobním jednání oznámeno, že soud do nové úřední budovy nebude přesídlen. Svízelná situace měla být vyřešena přístavbou schodiště, které by umožnilo vznik čtyř úřadoven. Gajdorus se pokoušel negativní stanovisko města zvrátit argumenty o tom, že čtyři úřadovny nic neřeší, že Zlín se má brzy stát sídlem krajského soudu a že odmítavý postoj Zlína je v rozporu se situací jinde, kde se státu vychází vstříc bezplatným užíváním nebo mírným nájmem. Přednosta nabídl možnost, aby součástí nájmu nebyly náklady na provoz, které by si stát nesl sám. Náměstek starosty, který věc vyřizoval, se přikláněl k argumentaci Gajdורה a taktéž upozorňoval na to, že stávající budova „za tak velkou adaptaci nestojí“.¹⁷² Město poté písemně přednostu informovalo, že své závazky plní a bezplatně měly být poskytnuty pouze místnosti v původní budově, které soud využívá. Nové prostory měly být spojené s nájmem ve výši 25 korun za metr čtvereční, nejvýše 50 000 korun ročně. Město mělo platit veřejné dávky, vodní poplatky a požární pojistné, ostatní náklady měl nést stát.¹⁷³ V průběhu roku 1940 probíhala další jednání, řešilo se zajištění stanoviska soudních orgánů, byl kvitován kladný poměr ministerstva veřejných prací, které o realizaci mělo v poslední instanci rozhodnout. Jistě tomu napomohla okolnost, že v čele tohoto rezortu stál zlínský starosta Dominik Čipera. Práce na realizaci ale nepokročily a město na začátku ledna 1941 oznámilo berní správě, že na stavbu nemá ani finance, ani stavební materiál. Řešením mělo být poskytnutí pozemku, neboť ministerstva měla mít lepší možnost vyjednat příslušná povolení a zajistit financování.¹⁷⁴ Soudu byla situace oznámena v dubnu 1941 s tím, aby se ministerstvo spravedlnosti dohodlo s ministerstvem financí, a město pouze žádá, aby mu byly předloženy projekty k posouzení a schválení.¹⁷⁵ V říjnu 1941 navíc Zemský úřad v Brně avizoval, že díky stavebním úpravám v soudní budově, které probíhaly od konce března 1941,¹⁷⁶ nemá justiční správa zájem na novostavbě úřední budovy,¹⁷⁷ a proto město

¹⁶⁹ Přípis ze dne 8. září 1939, č. 6786 (Tamtéž, fol. 108–110.).

¹⁷⁰ Přípis ze dne 25. listopadu 1939, č. 19630 (Tamtéž, fol. 107.).

¹⁷¹ Přípis ze dne 2. prosince 1939, č. Pres. 21/15/39 (Tamtéž, fol. 106.).

¹⁷² Podklad pro rozhodnutí starosty ze dne 11. prosince 1939 (Tamtéž, fol. 108–109.).

¹⁷³ Přípis ze dne 13. prosince 1939, č. 20329/39 (Tamtéž, fol. 101.).

¹⁷⁴ Přípis ze dne 2. ledna 1941 (Tamtéž, fol. 90.).

¹⁷⁵ Přípis ze dne 21. dubna 1941 (Tamtéž, fol. 86.).

¹⁷⁶ Rozbor úpravy úřední budovy ve Zlíně ze dne 27. března 1941 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 87.).

¹⁷⁷ Přípis ze dne 3. října 1941 (SOkA Zlín, AMZ, inv. č. 980, fol. 83.).

jednalo pouze s berní správou.¹⁷⁸ Za války k výstavbě nedošlo, naposledy se eventualita úřední budovy řešila v roce 1947, kdy již její součástí neměl být soud.¹⁷⁹

V roce 1941 došlo nákladem města ve výši 320 tisíc tehdejších korun ve všech patrech ke stavebním adaptacím původní budovy. Vzniklo nové schodiště s halou a 12 nových (městem vybavených) místností pro potřeby soudu. Právní poměry k rozšíření budově měl definitivně stvrdit dodatek, který ministerstvo spravedlnosti sice v zásadě schválilo v prosinci 1942, ale k jeho uzavření došlo až 26. ledna 1945¹⁸⁰ v důsledku vleklých jednání o výši nájmu.

5. Soud ve stínu politických proměn

Sám konec druhé světové války není v dokumentaci soudu jakkoliv blíže reflektován, dokonce v ní nelze najít odraz retribuce, ani (pro Zlín svérázné) vyšetřovací komise ONV.¹⁸¹ Přednosta soudu Gajdorus byl v létě 1945 v dlouhodobé pracovní neschopnosti,¹⁸² ale záhy se na soud vrátil, dočkal se služebního povýšení a svou funkci zastával až do 31. května 1948, kdy požádal o uvolnění z důvodu odchodu do penze.¹⁸³ Vzhledem k tomu, že po únoru 1948 odešla do penze velká část soudních funkcionářů, mj. Jaroslav Kunc v Hodoníně,¹⁸⁴ lze usuzovat, že se jednalo o součást poúnorových justičních čistek.

V souvislosti s přebudováním justiční mapy měl vzniknout i krajský soud se sídlem ve Zlíně, jenž měl zahájit činnost 1. ledna 1949. Původně byla uvažována výstavba budovy krajského soudu v Otrokovcích, kde měl mít své sídlo i krajský národní výbor. Do doby jeho realizace měl krajský soud nadále působit v Uherském Hradišti¹⁸⁵ v justičním paláci z konce devatenáctého století. Na tuto situaci reagovalo nařízení ministra spravedlnosti č. 11/1949 Sb.¹⁸⁶ V lednu 1949 se nyní již gottwaldovský¹⁸⁷ okresní soud rozšířil o další

¹⁷⁸ Zápis ze dne 29. července 1942 (Tamtéž, fol. 74–78.).

¹⁷⁹ Protokol ze dne 20. března 1947 (Tamtéž, fol. 43–47.).

¹⁸⁰ Dodatek ze dne 26. ledna 1945 (SOKS Zlín.).

¹⁸¹ Vyšetřovací komise vznikla 5. června 1945 reorganizací tajné zajišťovací policie, která byla vytvořena ze strážního oddílu zlínských partyzánů. Tajná zajišťovací policie měla od 12. května 1945 odhalovat nacistické zločince a kolaboranty, avšak její metody byly připodobňovány k aktivitám gestapa (srov. VAŇHARA, J. *Zpráva o jedné zkušenosti*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy, 1995, s. 24.). Později komise vyřizovala provinění proti národní cti dle dekretu č. 138/1945 Sb., kterých do svého zániku v květnu 1947 vyřídila 1 704. – Srov. ŠTROBLÍK, *op. cit.*, s. 59 a 66.

¹⁸² Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 26. září 1945, č. j. Pres. 161-1117/33-4/45 (SOKS Zlín.).

¹⁸³ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 25. května 1948, č. j. Pres. 2-1117/33-12/48 (SOKS Zlín.).

¹⁸⁴ *Věstník ministerstva spravedlnosti*, 1948, roč. 30, č. 7–8, s. 92.

¹⁸⁵ Přípis předsedy MNV ze dne 16. listopadu 1948, č. j. 23910/48-sk (SOKA Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 3.).

¹⁸⁶ Podle § 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 11/1949 Sb., kterým se stanoví sídla krajských soudů a sídla a obvody okresních soudů, se odchylkou od ustanovení § 1, odst. 1 zákona č. 320/1948 Sb. stanoví pro obvod krajského národního výboru v Gottwaldově sídlo krajského soudu v Uherském Hradišti.

¹⁸⁷ Spojení koncernu Baťa a města Zlína bylo kapitalistickým symbolem, který se komunisté pokoušeli zlikvidovat již od konce druhé světové války. Podařilo se jim to nicméně až po únoru 1948. K 1. lednu 1949 byl n. p. Baťa přejmenován na Svit (KOLUMBER, D. *Spory o Baťův odkaz*. Ostrava: Key Publishing, 2016, s. 22.) a město Zlín na Gottwaldov. Tím měl být poctěn první dělnický prezident Klement Gottwald, jenž byl čestným občanem města a od 14. června 1948 také prvním čestným dělníkem n. p. Baťa [KAŠKA, V. Rodí se Gottwaldov. In: VALÚŠEK, D. (ed.). *Dějiny města Zlína 2: Moderní město*. Zlín: Statutární město Zlín, 2023, s. 207.]. Dne 21. prosince 1989 jihomoravský Krajský národní výbor schválil vrácení původního názvu Zlín s účinností od 1. ledna 1990, ačkoliv obyvatelstvo již v prosinci 1989 spontánně změnilo dopravní značky obce [RAMEŠ, V. Exkurz: 1989. In: VALÚŠEK (ed.), *Dějiny města Zlína 2*, s. 299.].

prostor v budově na téže ulici¹⁸⁸ a dále převzal obchodní provozovny (sic) po znárodněných podnicích, kam byla umístěna pozemková kniha.¹⁸⁹

V čele soudu po penzionování Gajdoruse stál správce, jímž byl nejprve František Veselý a po jeho odchodu na ministerstvo spravedlnosti od konce července 1949 Josef Janhuba (1909–2003), jenž byl na konci srpna 1950 pověřen funkcí předsedy. Jeho angažmá skončilo v květnu 1951,¹⁹⁰ avšak se současným pokynem, že má vypomáhat novému předsedovi ve správní a trestní agendě.¹⁹¹ V srpnu 1951 bylo Janhubovi oznámeno, že v rámci akce 77 500¹⁹² bude přearán „do produktivní práce ze zaměstnanecké skupiny soudců“,¹⁹³ vůči čemuž brojil nejprve svým špatným zdravotním stavem, následně zdravotním stavem své manželky, aby neúspěšně dojednal své další soudcovské působení v Jeseníku a na Vsetíně. Na gottwaldovském soudu nakonec setrval do dubna 1957, kdy měl přejít na státní notářství do Vizovic. Na konci dubna 1957 byl ovšem bez bližších podrobností zproštěn funkce,¹⁹⁴ ale na notářství nepřešel.

V květnu 1951 se předsedou soudu stal předválečný člen KSČ Ferdinand Kaňa (1911–1994), jenž funkci zastával až do reorganizace justiční soustavy v roce 1960, kdy přešel na Okresní soud v Uherském Hradišti, který v dalším období řídil. Z Uherského Hradiště naopak zamířili do Gottwaldova dva tamější soudní funkcionáři a typické příklady kariérních právníků z etapy poúnorové deformace soudnictví. Dosavadní předsedkyně Lidového soudu v Uherském Hradišti Marta Zaoralová (1917–2001) působila v Gottwaldově až do konce sedmdesátých let jako řadová soudkyně a dosavadní předseda Krajského soudu v Uherském Hradišti Jakub Prokop (1914–1977) převzal řízení samotného zlínského soudu.¹⁹⁵ Až do roku 1964 se Prokop ale na okresním soudu vůbec nepodílel na rozhodovací činnosti a později vyřizoval pouze trestní věci mladistvých a výchovná opatření nezletilých, v rámci hodnocení však bylo akcentováno, že je zcela oddaný straně.¹⁹⁶

Počet soudců i administrativy rostl, a proto soudní budova s věznicí přestávala stačit. V roce 1962 byla připravena adaptace budovy, která měla řešit také její nízký komfort. Okresní národní výbor však uvažoval jiným směrem. Jakmile o své sídlo ve městě přišla prokuratura, objevil se návrh, aby soud s prokuratou zamířil do budovy bývalého

¹⁸⁸ Přípis Živnostenské komise MNV v Gottwaldově ze dne 3. ledna 1949 (SOka Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 2.).

¹⁸⁹ Přípis předsedy MNV v Gottwaldově ze dne 7. ledna 1949 (SOka Zlín, AMZ, inv. č. 971/1, fol. 1.).

¹⁹⁰ Přípis Správního oddělení Krajského soudu v Uherském Hradišti ze dne 22. května 1951, č. j. Spr 1638-4/51 (SOks Zlín.).

¹⁹¹ Přípis Krajského soudu v Uherském Hradišti ze dne 30. června 1951, č. j. Spr 1716-4/51 (SOks Zlín.).

¹⁹² „Akce 77 500“ byla zahájena usnesením vlády ze dne 29. června 1951. Podle prováděcích směrnic měla být získána pracovní síla z řad administrativy pro průmyslovou výrobu. Kromě technických zaměstnanců, lékařů, zdravotnického personálu, učitelů a vychovatelů mohl být do výroby převeden kdokoli, kdo v ní byl schopen práce. Jednalo se však o diskriminační nástroj totalitní moci, neboť ve skutečnosti po akci počet administrativních pracovníků vzrostl a na místa kvalifikovaných pracovníků převedených do výroby nastoupili pracovníci s nižší kvalifikací či bez kvalifikace (srov. ABS, sign. A 6/2, i. j. 1072, fol. 120 a 173.).

¹⁹³ Přípis Správního oddělení Krajského soudu v Uherském Hradišti ze dne 21. srpna 1951, č. j. Spr 7370-4/51 (SOks Zlín.).

¹⁹⁴ Spis Okresního soudu ve Zlíně, sp. zn. 4/51 (SOks Zlín.).

¹⁹⁵ Prokop by mohl být považován za kariérního funkcionáře: postupně byl předsedou Okresního soudu ve Znojmě (1951–1952), Krajského soudu v Brně (1952–1957) a Krajského soudu v Uherském Hradišti (1957–1960).

¹⁹⁶ Spis Krajského soudu v Brně, sp. zn. Spr 3251/60 (SOks Zlín.).

Studijního ústavu II, kde do té doby sídlily orgány bezpečnosti, které by naopak zamířily do budovy okresního soudu. Proti tomu se v červnu 1964 ostře vymezil tehdejší předseda soudu Prokop, který v rámci výhrad mj. uvedl: „pokud vychází verze, že okresní prokurátoři musí mít ústní styk se soudem z hlediska soudního trestního řízení a že by jim docházení k soudnímu řízení činilo potíže, jednak v důsledku vzdálenosti a jednak v důsledku velkého výškového rozdílu, tato verze, mám za to, že nemůže mít opodstatnění, jestliže se přihlédne k tomu, že zatím co týdně přijdou k soudnímu řízení čtyři prokurátoři, k připravovaným opatřením by musel chodit do soudní budovy, která by byla umístěna na kopci v prostorách veřejné bezpečnosti, více než 40 000 pracujících ročně“ a dále, že toto opatření vytvoří atmosféru „nedůvěry občanů vůči soudu, jak již tomu bylo v dřívějších dobách“. Prokop naopak sdělil, že soud nemá požadavky na zvětšování prostor a budova i do budoucna odpovídá potřebám,¹⁹⁷ čímž nepochybně v danou chvíli odvrátil stěhování soudu, nicméně na několik let zablokoval seriózní debatu o jeho adekvátním sídle.

V dějinách soudu nelze zaznamenat jakékoliv citelnější otřesy v době druhé světové války, ani v poúnorovém období. Zcela jiná situace se však odehrála po roce 1968, kdy část soudců rezolutně odmítla vstup vojsk Varšavské smlouvy a své stanovisko nezměnila ani v rámci následujících prověrek. Předseda Prokop v éře nastupující normalizace k vývoji uvedl, že „[v]livem třídní nepevnosti oportunistické propagandy značný počet soudců z povolání i soudců z lidu podlehl této propagandě a dal se na stranu pravice. V důsledku těchto skutečností muselo opustit své soudcovské funkce padesát procent soudců z povolání našeho soudu.“¹⁹⁸ Kupříkladu civilní úsek přišel o všechny své soudce, takže tehdejšími justičními čekatelům byla zkrácena přípravná praxe, aby mohli co dříve absolvovat justiční zkoušku a stát se soudci gottwaldovského soudu.

V průběhu sedmdesátých let se stávala neúnosnou situace samotné budovy. Úpravy ze čtyřicátých let a drobné adaptace z nedávné doby v podobě rekonstrukce elektroinstalace, sociálních zařízení či střechy nestačily. Na jaře 1975 byly proto zahájeny činnosti k přístavbě a nástavbě budovy soudu. Přístavba měla nahradit původní budovu věznice, nástavba se měla týkat celé budovy soudu. Výstavba měla trvat patnáct měsíců a její realizaci mělo zajistit Jednotné zemědělské družstvo Slušovice, které k tomu dalo příslib v květnu 1975.¹⁹⁹ Proti přístavbě a nástavbě se ovšem postavilo město, resp. odbor územního plánování a architektury a útvar hlavního architekta. Ti realizaci nedoporučili z důvodu, že budova je stavebně i morálně zastaralá a kvůli svému umístění nemá potenciál pro další územní rozvoj a zvýšení standardu.²⁰⁰ Městské a okresní orgány minuly požadavky soudu vyřešit výstavbou soudní budovy v zamýšleném administrativním centru, kde svá nová sídla měly získat také okresní výbor strany, Dům politické výchovy a Okresní výbor Socialistického svazu mládeže. Naléhavost realizace se měla projevit do zařazení stavby do šesté či sedmé pětiletky. V průběhu roku 1977 byly zahájeny aktivní kroky k realizaci stavby.²⁰¹ Původní budova soudu byla navíc zahrnuta do asanačního pásma s uvažovaným zbouráním v příštích patnácti letech.²⁰² Na konci ledna 1977 podlehl rakovině stávající předseda

¹⁹⁷ Dislokace soudní budovy ze dne 1. června 1964, sp. zn. Spr 509/64 (SOkS Zlín.).

¹⁹⁸ Rozhovor s předsedou okresního soudu dr. Jakubem Prokopem. *Naše pravda*, 1972, roč. 29, č. 1, s. 2.

¹⁹⁹ Projektový úkol A. č. 47-974, z. č. 0-52-202 (SOkS Zlín.).

²⁰⁰ Spis Okresního soudu ve Zlíně, sp. zn. Spr 931/74 (SOkS Zlín.).

²⁰¹ Spis Okresního soudu ve Zlíně, sp. zn. Spr 148/78 (SOkS Zlín.).

²⁰² Přípis předsedy Okresního soudu v Gottwaldově ze dne 12. září 1977, č. j. Spr 4187/77 (SOkS Zlín.).

Jakub Prokop a vedením soudu byl pověřen civilista František Králík (1932–2015), jenž byl do funkce jmenován v říjnu 1977.²⁰³

V roce 1978 byl vypracován projekt územní zóny gottwaldovského centra, který stvrzoval záměr vytvoření nového administrativního centra.²⁰⁴ To mělo zahrnovat i objekt označený jako „Justiční budova v Gottwaldově“, která byla dílem dvorního architekta slušovických staveb Šebestiána Zeliny (1928–1991). V osmipodlažní budově měla kromě soudu sídlit také prokuratura, státní notářství a advokátní poradna. Náklady na budovu měly činit 48,5 milionu korun a realizace měla trvat 38 měsíců.²⁰⁵

Pro získání poznatků z realizace dobových soudních budov proběhla v lednu 1978 návštěva nových soudů v Topolčanech, Bruntále, Ústí nad Labem, Mostě a v Prachaticích.²⁰⁶ V květnu 1978 byly náklady zpřesněny na bezmála 50 milionů korun.²⁰⁷ V dubnu 1979 oznámilo ministerstvo spravedlnosti, že podle vyjádření České plánovací komise není možné stavbu gottwaldovské Justiční budovy zařadit do sedmého pětiletého plánu s ohledem na značné rozpočtové náklady.²⁰⁸ Zástupci České plánovací komise ovšem doporučili projekt rozdělit na dvě části, z nichž první by byla do 30 milionů korun, co by umožnilo zařazení ještě do sedmé pětiletky. Další podmínkou byl zájem ministerstva spravedlnosti a projekt měl být podpořen i po linii bezpečnosti, tedy přímluvou mělo pomoci i české republikové ministerstvo vnitra a krajská správa Sboru národní bezpečnosti. V listopadu 1978 byla konzultována změna projektu, aby mohla být výstavba uskutečněna.²⁰⁹ K modifikacím v projektové dokumentaci sice skutečně došlo, ale sama realizace byla neustále pod různými záminkami oddalována. Naposledy bylo na konci osmdesátých let oznámeno její zařazení do programu devátého pětiletého plánu (1991–1995).²¹⁰ Z původní nové administrativní čtvrti začalo být budováno pouze sídlo stranického okresního výboru, které bylo dokončeno po revoluci a stalo se nakonec sídlem Vysokého učení technického a nyní Univerzity Tomáše Bati.²¹¹

Otřesem v jinak relativně poklidném životě znormalizovaného soudu bylo vazební stíhání jedné ze zapisovatelek, která byla v listopadu 1985 zadržena jako podezřelá ze spáchání trestného činu pobuřování, které mělo spočívat v rozmnožování disidentských písemností, a to dokonce na psacím stroji na samotném soudu.²¹² Zapisovatelka se hájila pouhým zapůjčením psacího stroje, nicméně soud musela opustit a vrátila se na něj až po roce 1990. V průběhu roku 1990 dosavadního předsedu Františka Králíka vystřídal Josef Holcman, jenž na soudu působil již od roku 1979. V nových poměrech začala prudce

²⁰³ Přípis Okresního soudu v Gottwaldově ze dne 29. listopadu 1978, sp. zn. Spr 1067/78 (SOkS Zlín.).

²⁰⁴ NOVÁK, P. *Zlín – nepostavený*. Zlín: Pavel Novák, 1999, s. 50–53.

²⁰⁵ Studie Justiční budovy v Gottwaldově z března 1978, č. j. 4058-001/450-02 (SOkS Zlín.).

²⁰⁶ Záznam o návštěvě soudů ze dne 11. ledna 1978, č. j. Spr 120/78 (SOkS Zlín.).

²⁰⁷ Spis Okresního soudu ve Zlíně, sp. zn. Spr 148/78 (SOkS Zlín.).

²⁰⁸ Přípis oddělení plánu a rozpočtu ministerstva spravedlnosti ze dne 25. 4. 1979, č. j. 369/79-EO/Sp (SOkS Zlín.).

²⁰⁹ Spis Okresního soudu ve Zlíně, sp. zn. Spr 148/78 (SOkS Zlín.).

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ KOLUMBER, D. *Studijní ústav ve Zlíně*. Zlín: Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Zlín, 2007, s. 44–45.

²¹² Denní informace KS SNB, správa StB, Brno, č. j. OS-00151/VO-85, s. 4 a 5 (ABS, sign. AKR 36 i. j. 999, fol. 13.).

narůstat agenda,²¹³ měnila se její struktura a soud musel zejména zajistit hladký průběh rehabilitací, které vyřizovali dva ze tří trestních soudců.²¹⁴

Závěr

Studie o vzniku a vývoji Okresního soudu ve Zlíně poskytuje vhled do složitého a často nepředvídatelného procesu formování klíčové instituce moderního soudnictví. Odhaluje, jak z počátečních snah v roce 1877, které narážely na řadu objektivních příčin, se postupně přes politické, sociální a ekonomické obtíže způsobené nedostatečnou infrastrukturou a geografickou izolovaností Zlína formovala nejen soudní instituce, ale i širší právní a společenský řád v tomto regionu. Tento historický vývoj je příkladem nejen lokální specifičnosti, ale i obecnějších trendů v evoluci českého soudnictví, které jsou v kontextu Moravy ve zkoumaném období v článku také představeny. Studie odhaluje komplexní a mnohvrstevnatý proces a je příspěvkem k pochopení historie českého moderního soudnictví a jeho vývoje v kontextu sociálních, ekonomických a politických proměn. Analýza tohoto procesu zdůrazňuje několik klíčových faktorů, které usměřovaly trajektorii vzniku a stabilizace soudní moci v regionu, a reflektuje širší otázky týkající se role práva a justice v moderní společnosti.

První a zásadní faktor spočívá ve složitosti zřizování soudních institucí v období, kdy politické ambice, sociální dynamika a ekonomický rozvoj byly často ve vzájemném napětí. Zlínský případ ukazuje, jak se lokální iniciativa, reprezentovaná snahami místní politické reprezentace o vznik samotného soudního okresu, potýkala s řadou výzev, včetně nedostatku disponibilních zdrojů a infrastruktury. Tyto obtíže jsou připomínkou, že vznik soudů nebyl pouze otázkou legislativního rozhodnutí, ale vyžadoval širokou společenskou a politickou podporu a zejména finanční zajištění.

Druhým klíčovým faktorem je vliv Tomáše Garrigue Masaryka, jehož angažovanost v procesu zřizování soudu ve Zlíně je příkladem, jak mohou významné osobnosti ovlivnit veřejné záležitosti a prosazovat reformy. Masarykova podpora zlínského soudu z pozice říšského poslance indikuje, že úspěšná realizace institucionálních změn často závisí na spojení politické vůle s konkrétními sociálními a ekonomickými potřebami.

Třetím faktorem je ekonomický rozvoj Zlína, zvláště pod vlivem Baťova koncernu. Dynamika mezi průmyslovým rozvojem a soudní mocí, kde koncern často ovlivňoval veřejné záležitosti, ilustruje složitý vztah mezi ekonomikou a právním systémem. Ve zlínských podmínkách nelze přehlížet, jak mýlil koncern aktivně ovlivňovat podobu soudu prostřednictvím ovlivnění personálního substrátu. Baťův vliv na lokální soudnictví a veřejnou správu představuje výjimečný příklad interakce ekonomické moci a právní infrastruktury, což nabízí unikátní pohled na vztah průmyslu a práva.

²¹³ Vývoj počtu soudců u soudu je sám o sobě zajímavým ukazatelem. Soud začal fungovat v říjnu 1923 ve dvou soudcích. Kolem roku 1929 přibyl další soudce. V roce 1931 měl soud pět systemizovaných míst soudců, nicméně fakticky působili pouze čtyři. K nárůstu systemizovaných míst došlo v letech 1935 (na šest soudců) a 1938 (na sedm soudců). Za komunistické totality byli k soudu často přiřazováni *ad hoc* soudci na několikadenní až několikaměsíční staže. V listopadu 1978 bylo u soudu sice evidenčně jedenáct soudců, ale funkce reálně vykonávalo pouze sedm [srov. přípis Okresního soudu v Gottwaldově ze dne 29. listopadu 1978, sp. zn. Spr 1067/78 (SOkS Zlín.)]. Ke zřetelnému zvýšení systemizovaných míst došlo v důsledku prudkého nárůstu nápadu až po roce 1989, ke kulminaci došlo na pětadvaceti systemizovaných místech v letech 2018 až 2020 [srov. Plánované počty, sp. zn. Spr 1665/2019 (SOkS Zlín.)].

²¹⁴ Přípis Okresního soudu ve Zlíně ze dne 18. června 1990, sp. zn. Spr 593/90 (SOkS Zlín.).

Ve vazbě na Okresní soud ve Zlíně vystupuje do popředí problematika jeho umístění. Odpovědnost za důstojné prostory přenesly ústřední instituce na samém počátku snah o jeho vznik na Zlín, kdy zajištění plnohodnotného sídla bylo *conditio sine qua non*. Město sice v této souvislosti dávalo řadu příslibů, avšak objektivní realita byla jiná. Soud nakonec získal prozatímní sídlo v adaptované budově bývalého pivovaru, což bylo daleko od ideálních podmínek. Tento prostor neodpovídal standardům moderního soudnictví již v meziválečném období. To vedlo k neustálým debatám o potřebě nové, účelově postavené budovy. Plány na nové sídlo byly opakovaně zdržovány nedostatkem finančních prostředků a dalšími prioritami města, které se mezitím dynamicky rozvíjelo, zvláště díky expanzi Baťova koncernu. Za komunismu byl problém sídla vyřešen hrozbou přemístění do ještě více nevyhovujících prostor a následně oddalován úvahami o výstavbě samostatné nové budovy, jejíž štedré pojetí opět naráželo na nedostatek financí. Důstojné a plnohodnotné sídlo získal soud teprve v prosinci 2003,²¹⁵ tedy po sto dvaceti šesti letech od prvního slibu a osmdesáti letech od aktivace.

Na zlínském příkladu je možné ilustrovat, jaká byla v rané éře moderního soudnictví logika pro tvorbu nových soudů a jak v tomto kontextu byla významná vytrvalost, spolupráce a politická podpora, často vedená neformální cestou. Předložený text představuje studii, jež odhaluje dynamiku formování soudnictví a justičního orgánu v českých zemích. Ukazuje, že zřizování a rozvoj soudních institucí je procesem plným výzev, ale zároveň klíčovým krokem k posílení nezastupitelné role soudnictví v kontextu právního státu.

Studie ilustruje roli někdejšího říšského poslance a prvního československého prezidenta pro vznik zlínského soudu a odhaluje nejen specifika jedné instituce, ale dává i širší poučení o vývoji práva a soudnictví v čase a prostoru (zejména ve vazbě na Moravu a Slezsko). Příběh soudu od jeho založení, přes politické a ekonomické turbulence, až po v zásadě současné výzvy, připomíná, že právo není statickou veličinou, ale živoucím organismem, který se vyvíjí a adaptuje. Je to svědectví o hledání spravedlnosti, které překračuje čas a odráží neustálou snahu o vytváření spravedlivější a právně sebevědomější společnosti.

²¹⁵ Ve čtvrtek 18. prosince 2003 byla slavnostně otevřena nynější budova soudu ve zlínské čtvrti Louky (MOKREJŠOVÁ, J. Soudci ze Zlína předvedli, kde budou brzy úřadovat. *Zlínské noviny*, 2003, roč. 14, č. 296, s. 7.).